

Joghistória

*Az Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék
Tudományos Diákkörének folyóirata*

XXIX. évfolyam, 1. szám

Kedves Olvasóink!

A Magyar Állam- és Jogtörténeti Tudományos Diákkör (MÁJT TDK) nevében szeretettel köszöntjük régi és új olvasóinkat.

A tanszékünk szoros kapcsolatot ápol a jénai Friedrich Schiller Egyetemmel, amelynek keretén belül minden évben megszervezésre kerül egy konferencia. Ezen a rendezvényen a német és a magyar hallgatók tartanak előadásokat egy meghatározott jogtörténeti témában. Idén nyáron Szegedre látogattunk el, ahol hat magyar hallgató, közöttük a tanszék demonstrátorai is tartottak előadást. Ebből az alkalomból az újságot egy olyan gyűjteménynek szánjuk, amely bemutatja a konferencián elhangzott referátumok egy részét.

A Joghistória mellett – ha igazán össze akarjátok kötni a kellemeset a hasznossal – ajánljuk a TDK üléseket, melyek során még jobban elmélyedhettek a jogtörténetben, a szakma nagyjait hallgathatjátok, és kérdéseket tehettek fel nekik. Az üléseket mindig a hallgatóság – tehát Ti – alakítjátok, a szakmai részek mellett nagy hangsúlyt kapnak az érdekességek, az átfogó ismeretek, a hallgatóbarát előadásmód, valamint az interaktivitás. Ha kérdésetek van – akár a féléves programokkal, előadásokkal, akár az anyaggal kapcsolatban, forduljatok hozzánk nyugodtan, vagy látogassatok el a <http://www.majt.hu> oldalra.

A Magyar Állam- és Jogtörténeti Tudományos Diákkör tagjai

majtdk@gmail.com

Csatlakozz hozzánk a Facebook-on is!

<http://www.facebook.com/MAJTSDK>

Tartalomjegyzék

1. Hajdú Lili	A Tripartium ötszázadik évfordulójára	4-9. oldal
2. Szabó Zsanett	Büntetőjog a Hármaskönyvben	10-16. oldal
3. Varga Yvett - Vigh Márta	Contra jura divina et humana?	17-27. oldal
4. Losonczy Eszter	Der Gesetzentwurf des Strafgesetzbuches von 1795	28-32. oldal
5. Palguta Virág	Die Vorschriften des Gesetzes vom Jahre 1908 bezüglich der Jugendlichen	33-37. oldal
6. Losonczy Eszter	Összefoglaló a szegedi konferenciáról	38. oldal

A Tripartium ötszázadik évfordulójára

A Hármaskönyv mint jogforrás avagy miért elsődleges jogforrás 1848-ig?

Írta: Hajdú Lili

Werbőczy István munkájának jelentőségét mutatja, hogy a Hármaskönyv néven ismert magyarországi szokásjogi gyűjtemény bár sohasem emelkedett törvényerőre, egészen 1848-ig mint a legtekintélyesebb jogforrás szolgált hivatkozási alapul a hazai igazságszolgáltatásban.

Munkám első részében arra kívánok rámutatni, hogy Werbőczy korának kiváló jogtudósa volt. Az önmagát Regni Hungariae servusként aposztrofáló országbírói ítélőmester életcéljául a köz, az ország szolgálatát tűzte ki, hivatásaként az eszményekért való küzdelmet jelölte meg.

A kodifikátor aprólékos munkájának keletkezési folyamata, a megbízatás körülményeinek körütekintő vizsgálata után a Tripartitum szerkezeti felépítésének sajátosságain túlmenően az „alkotmányosság alapkódexében» fellelhető organikus tan megfogalmazásának, a nemesi egyenjogúság deklarálásának elemzésére helyezem a hangsúlyt, továbbá a Hármaskönyvet ért támadásokra, a különböző kiadásokra és fordításokra, a reformkísérletekre, végül a kódex továbbélésére is kitérek.

Már a középkor kezdetén több nyugat- és közép-európai országban a társadalmi igények nyomán sor került különböző jogi kézikönyvek összeállítására. A hasonló törekvéseket mutatja hazánkban, hogy a XV. század végén több adatunk is van arról, hogy a magyar szokásjog legismertebb szakértőit, a királyi udvar bíróságainak ítélőmestereit megbízták ilyen jellegű munkák elkészítésével. A Hármaskönyv létrejöttének előzményei az 1498:6. tc.-ig nyúltak vissza, amely először rendelkezett a szokásjog összeírásáról. Ezzel egyidejűleg kapott megbízást Kollár Ádám ítélőmester a munkálatok megkezdésére, majd az 1500:10.tc. a nyolcados törvényszékek bíráit utasította a döntvények szerkesztésére a szokásjog alapján, azután pedig az 1504:31.tc. és az 1507:20.tc. sürgette ismételt a joganyag összegzését.

II. Ulászló király Werbőczy István országbírói ítélőmestert kérte fel az ország minden jogainak, törvényeinek, bevett és jóváhagyott szokásainak s rendeleteinek egybeszedésével, címekre és fejezetekre osztásával. Vagyis a feladat a teljes magyar írott és íratlan joganyag összefoglalása volt. Ez magyarázza többek között a Tripartitum évszázados hatását és rendkívüli befolyását a jogéletre. E megbízást Werbőczy olyan korban kapta, amikor magyar jogtudomány még nem létezett, a jog praktikusai megelégedtek a joggyakorlatot megkönnyítő formuláskönyvek összeállításával. Jogi tételek kifejtésére,

a jog elveinek részletes elemzésére korábban nem került sor. Úttörő munkát végzett tehát Werbőczy a Tripartitum elkészítésével.

Alapvető meggyőződése volt, hogy az igazság és jogeszmé érvényesülése csak úgy lehetséges, ha a jog szabályai egységes törvénykönyvbe foglaltnak. A magyar jogélet nagyrészt íratlan szabályokon nyugodott a Werbőczyt megelőző öt évszázadon át, a magánjog nagyrészt szokásjog volt, a peres eljárás sem volt egységesen szabályozva. Anyagát a régi törvényeken, országgyűlési dekrétumokon, királyi kiváltságleveleken kívül elsősorban az ősi szokásjogból merítette tehát, úgy amint az az ország rendes bírának ítéleteiben és a megyei törvényszékek gyakorlatában kialakult és leszűrődött.

Werbőczy munkájához saját tapasztalatain kívül számos tekintélyes ókori és kora középkori művet is felhasznált, több helyen utal a klasszikusokra, így Ciceróra, Arisztotelészre, Vergiliusra, Hérodotoszra, Platónra, Augustinusra és Epikuroszra is. A történeti ismereteket és a közjogi megalapozást egyaránt Kézai Simontól és Thuróczy Jánostól kölcsönözte, de hozzáigazította nézeteiket a kor viszonyaihoz. Egyik kiváló osztrák jogtörténeti író, Tomaschek 1884-ben egy XIV. századbeli osztrák jogtudományi tankönyvet ismertetett, mely a „Summa legum” címet viselte, s egybevetve a Hármaskönyv előbeszédének elméleti fejtegetéseivel feltűnően sok egyezést talált. Feladata nem új jog teremtése, gyökeresen új törvénykönyv alkotása volt. „Senkise higgye, mintha én magamnak akkora hatalmat tulajdonítottam volna, hogy új törvényeket merjek alkotni és hozzátenni, hanem én csak azt gyűjtöttem egy könyvbe és foglaltam rendszerbe, amit elődeimtől kaptam és aminek követését a törvénykezésben és a peres ügyek tárgyalásában láttam, hallottam és tanultam.”- írja előszavában.

1514-ben készült el kódexével. A Hármaskönyv alakjára nézve sem nem törvénykönyv, sem nem törvénygyűtemény, hanem úgynevezett jogkönyv, vagy mint Werbőczy István maga nevezte: Opus Tripartitum Juris Consuetudinarii Inclyti Regni Hungariae, azaz Nemes Magyarország Szokásjogának Hármaskönyve. Az 1514. évi diéta nemesi többsége megfelelőnek találta, Ulászló is elfogadta, de erről szóló levelét a főnemesség közbelépése folytán már nem publikálta, úgyhogy a Hármaskönyv nem is nyert formális jóváhagyást. Végül 1517-ben jelent meg és hónapok alatt bámulatos gyorsasággal elterjedt; bíróságok, megyék azonnal használatba vették és használták 1848-ig, de bizonyos szempontból egészen 1944-ig.

A Hármaskönyv formailag magánmunka, mely alapvetően a hazai szokás és részben az írott jog normáit foglalta össze, de az egyes intézmények magyarázatát kánonjogi- római jogi elemekkel is átszőtte. A munka előszóból (Prologus) és három részből (Partes) épül fel, amelyek ismét címekre (Tituli) oszlanak. Az előbeszéd 16, az első rész 134, a második rész 86, a harmadik rész 36 címből áll. A munka tagolása azonban szigorúan véve nem igazodik a római mintához, Werbőczy ugyanis az egyes jogintézményeket eszmetársítás révén kapcsolta össze. Így az első részben beszélt a nemességről, a nemesek alapjogairól, a nemesség megszerzésének módjairól, ennek kapcsán a királyi adományról, majd áttért az atyafiak közti osztály intézményére, aztán ebből következően érintette az ösiséget, az atyai hatalom kereteit, innen visszatért az ösiséghez és az abból folyó intézmények tárgyalására, azután a zálog egyes elemeit taglalta, majd a nőket illető jogokat vette sorra és ennek során érintette a vérdíj rendi állás szerinti alakulását, ismertette a gyámság és a gondnokság szabályait, majd a becsüket sorolta fel. Mindemellett az öröklés szabályait több helyen említette, és az első részben rendszerezte egyebek

mellett a legsúlyosabb köz- illetve magán deliktumokat, és adta meg azok szokásos büntetési tételeit is. A második rész pedig a partikuláris jogokról, a jobbágyság jogairól, valamint a per és a büntetőjog további elemeiről rendelkezett.

Werbőczy három követelményt határoz meg, amelyek megléte esetén a szokás érvényesnek, tehát kötelezőnek tekinthető. Ezek pedig (1) az okszerűség, tehát a szokás a jog céljának megvalósítására irányuljon, (2) idősültség, amely tíz év lefolyása után még polgári törvényekkel szemben is kötelező erőt biztosít a szokásnak, (3) a cselekvények gyakorisága, amellyel kapcsolatban megjegyzi, hogy a gyakori cselekvés ugyan nem szükséges a szokássá váláshoz, ám egy cselekvény még semmiképp sem alapozza meg a szokást. Werbőczy kitér emellett a törvény háromféle „erejére”, törvényt magyarázó, törvényrontó, illetve törvénytörő jellegére.

A nemesség Werbőczy számára voltaképp a magyar népet, a „nemzetet” (gens, natio) jelentette. Thuróczy még úgy gondolta, hogy a hun és magyar csak testvérnép, Werbőczy azonban azt sugallta, hogy voltaképp azonosak, és Attila, akitől egykor egész Európa rettegett, igazából a magyarok királya volt. Visszanyúl a Kézai-féle *communitas*-elmélethez, a magyar nemes a „szittyáktól» örökölte erkölcsait és szokásait, és amióta elhagyta pogány hitét, egyedüli „pajza és védőbástyája» (*clipeus et antemurale*) a kereszténységnek a pogányokkal szemben.

A Tripartitum a köznemesség közjogi egyenjogúságát elismertette, és leszögezte, hogy „e Magyarországnak minden főpap, egyházfő és báró urai és többi mánásai, nemesi és előkelői nemességükre és világi javaikra nézve a szabadság, kivételesség, adómentesség egy és ugyanazon előjogát élvezik; nincs is valamely úrnak nagyobb és valamely nemesnek kisebb szabadsága”. A „*primae nonusban*” (az első rész kilencedik címében) meg is határozza az egységes jog legkézzelfoghatóbb elemeit, a „négy fő és kiváltságos jogot”: a nemesek személyes szabadságát (őket előzetes idézés vagy perbe hívás és törvényes elmarasztalás nélkül letartóztatni senkinek a kérésére nem lehet), a király igazságszolgáltatási hatósága alá tartozását (közülük a törvényes úton kívül sem személyében, sem vagyonában senkit háborgatni nem szabad), az adómentességet (mindenféle jobbági szolgálattól, járadékfizetéstől, rovástól és egyéb adók, vámok, harmincadok fizetésétől mentesek) és végül az ellenállási jogot (melyet az Aranybullára alapítva hűtlenség bűnének vádja nélkül gyakorolhatnak). Tudjuk, hogy már Nagy Lajos 1351. évi 13. cikkulusa is kimondta e tételt, de a gyakorlat mást igazolt, s különbség volt nagyobb és kisebb nemesek közt; láttuk, hogy a familiáris-viszony kereteiben nemesek jutottak főurak szolgálatába, minekfolytán nemesi jogaik csökkentek és semmiképp sem voltak egyenlők és azonosak a dominuséval.

Alkotmányjogi szemléletének középpontjában a Szent Korona áll, mely minden jog forrása, az államhatalom legfőbb birtokosa, nemcsak koronázási ékszer, hanem élő szellemi valóság.

Az első rész második cím első paragrafusa szerint az „*una eademque nobilitas*”, az összes nemesek egymásközi jogegyenlősége szervesen összefügg a Szent Koronával, mely az ország egészének testét jelképezi, s először 1381-ben a torinói béke alkalmával kötöttek békét a nevében. Ez a joghelyzet, hogy kivétel nélkül minden nemes a Szent Korona egyenjogú tagja, tette lehetővé az egységes nemesi nemzet megteremtését. A Szent Korona-tan váza tehát az Anjou-korban fejlődött ki -összhangban a nemzet ősi alkotmányos öntudatával-, a XV. század végén alakult ki teljesen, míglen Werbőczy műve azt minden

vonatkozásában kiépíthette, és levonhatta annak összes közjogi, birtokjogi következményeit.

A nemesi egyenjogúság dokumentálásával, évszázadokon át, minden veszéllyel szemben egységbe vonta a nemzet vezetőrétegét és a Szent Koronán keresztül éppen a legmagyarabb köznemesi réteget oly eszmei közösségbe olvasztotta, mely féltékenyen őrizte, akár vérével is megvédte a Hármaskönyv biztosította kiváltságait és ezeken keresztül, az önkényuralom minden lenyomásával szemben, az egész nemzet alkotmányos szabadságjogait.

A „szittya” öntudat Kézai Simon krónikája nyomán a nemesség ideológiájának mellőzhetetlen, sőt súlyponti eleme lett. Felértékelődött minden olyasmi, ami ősi eredetű, vagy úgy gondolták, hogy az, ez pedig eleve ellenszenvenessé, gyűlöletessé tett mindent, ami új volt, idegen és szokatlan. Ez az attitűd jól megfelelt a nemesség ősi xenofób érzelmeinek. A Tripartitum a darabokra szaggatott országban az egység szimbóluma lett. „A politikai nemzetet összetartotta, ez a Hármaskönyv nagy érdeme” (Hóman Bálint). A Szent Korona tanának kifejtése, a tradicionális magyar közjog alapelveinek összefoglaló értékelése, az ősi jogba vetett bizalom megerősítése, az egységes magyar jog eszméjének hirdetése támaszt nyújtott az ország egységének visszaállításában hívó és gondolkodó politikusoknak. Csekey István a Mohács után széthullott magyarság lelki-szellemi egységének fenntartóját tisztelte benne. Ugyanakkor a modernizálása gondolatát is magában hordozó Tripartitum -amint ezt Degré Alajos például a gyámság intézményével kapcsolatban kimutatta- éppen a következő század politikai eseményeinek hatására a fejlődést visszatartó tényezővé is vált: a népet kettészakította, mikor munkáját az 1514. évi országgyűlésre benyújtva, az utolsó pillanatban beleillesztette ez országgyűlés jobbagyellenes határozatait. A Dózsaék elleni véres bosszút ő örökítette meg századokra. Amit az 1514. évi törvény csak alkalmilag fejez ki, azt ő jogi éllel kifejti és ki is bővíti. A harmadik rész harmincadik titulussában ezt mondja: „a parasztot munkája bérén és jutalmán kívül ura földjéből semminemű örökjog nem illeti, mert az egész föld birtoka egyedül a földesúré.” A magyar föld még nem volt a nemesség kizárólagos tulajdona, mikor ez a tan már jogi maximává lett és a magyar parasztot letaszította a politikailag jogtalan bér munkás, a birtokszerzésre képtelen jobbagy színvonalára. A jobbagyokra vonatkozó többi rendelkezés hasonlóképp mélyíti el a különbséget úr és jobbagy között, a római jogász kérlelhetetlen logikájával.

A Hármaskönyv használatba vétele még Werbőczy életében megindult, és alkalmazása révén hiányosságai is hamar megmutatkoztak. Ezeket kiküszöbölendő merült fel 1548-ban átdolgozásának gondolata. Az átvizsgálása létrejött bizottság 1553-ban fejezte be a munkálatait, de az elkészült anyag, a Négyeskönyv (Quadripartium) nem volt egyéb, mint a Hármaskönyv némileg bővített, de legnagyobb részt azzal szó szerint egyező változata. A mű lassan feledésbe merült. A magánjog és ezzel a Hármaskönyv megújítására a 18. század elején történt újabb próbálkozás. Az országgyűlés az 1715:24. tc.-kel a tételes jog megjavítására és a bírósági szervezet reformjára egy bizottságot küldött ki azzal, hogy a következő országgyűlésre egy tervezetet szerkesszen. A kiküldött, az ügynevezett rendszeres bizottság (Systematica Commissio) 1719-re el is készített egy javaslatot, amely Werbőczy munkájára támaszkodott. Sorra vette annak titulussait és minden egyes pontjához megjegyzéseket, glosszákat fűzött. A javaslat, vagyis az

Új Hármaskönyv (Novum Tripartitum) azonban nem került országgyűlési tárgyalásra, így ismét csak kísérlet maradt a magánjog, illetve a Hármaskönyv szokásjogának megreformálásra, írásba foglalása.

A Hármaskönyv magyarázatai közül a joggyakorlatra is nagy hatást kifejtő két legjelentősebb munka Koztaniczai Kittonich János Directo Methodica-ja (1619), valamint Szegedi János Tripartium juris Hungarici tryocinium-a (1733). Az előbbi főként az eljárásjog szempontjából foglalkozott a Werbőczy opusával, míg Szegedi a Hármaskönyv címeit követve dolgozta fel Werbőczytől a maga koráig a jogfejlődésben bekövetkezett változásokat. a magyar magánjogi ítélkezési gyakorlatra nagy hatással voltak az 1723-ban megreformált felsőbíróságok döntvényei is (1769), amiket Mária Terézia egy háromtagú bizottsággal gyűjtetett össze.

A Hármaskönyv 300 év alatt félszáznál több kiadásban látott napvilágot. Magyarul először 1565-ben Debrecenben jelent meg Weres Balázs fordításában, 1574-ben horvát, 1599-ben pedig német nyelven; de mindvégig a deák nyelvű eredeti forgott közkézen: állandóan tanulták, minden kérdésben megnézték és citálták, minél gyakrabban, mert nélkülük nemigen tartottak valakit jó orátornak. A Tripartitumban való alapos jártasság nélkül még a XIX. század elején sem számíthatott senki politikai vezetős szerepre. Tekintélyes egyeduralkodó volt, hitelessége kétségbevonhatatlan, jó háromszáz éven.

A magyar jogirodalom a XVIII. század közepéig alig állt másból, mint a Tripartitum magyarázatából, homályainak elosztatásából, kiegészítéséből. Ezt a munkát végezték a legnagyobbak is: mint Kitionich János és Szegedy János. A Mossóci-Telegdy-féle (1584 körül) törvénytárban (Corpus Juris) a munka még nem szerepelt. Azonban az 1628. évi magyar törvénytár kiadásába bekerült; aki a Corpus Jurist felnyitja, így először a Tripartitumot találja benne. A királyi Magyarországon, a hódoltság területén és az erdélyi fejedelemségben egyaránt hatályban maradt a Hármaskönyv. Erdélyben a Tripartitumot több fejedelem is a beiktatási eskütétel során megerősítette: Báthory András 1599-ben, Rákóczi Zsigmon 1607-ben, Báthory Gábor 1608-ban, Barcsay Ákos 1658-ban, Kemény János és I. Apafi Mihály 1661-ben. A Diploma Leopoldinum harmadik pontja Erdély törvényei közé sorolta.

Széchenyi az 1830-as években hirdette meg reformjait a Hármaskönyvvel szemben, hisz a Tripartitumhoz való görcsös ragaszkodás megítélése lényegesen más a XIX. században, mint a keletkezése utáni időben. Számos intézménye 300 év elteltével természetesen elavult, csak csodálatos életereje tartotta fenn a rejtélyes hatású művet a XIX. század közepéig. Jelentőségének megítélése azonban nem a XIX., hanem a XVI. és XVII. századbeli szerepén alapul, amikor a nemzet ősi szabadságának, jogrendjének, alkotmányosságának védelmét jelentette.

Izdenczy József 1790-es Etwas vom Werbőczy című röpirata igyekszik kimutatni a Hármaskönyv ellentmondásosságait, csakúgy mint Berzeviczy Gergely Politisch-kirchliches Manch- Hermaeon-ja. Ez elénk támadó hadjárat alig járt eredménnyel, csak azt bizonyítja, hogy Werbőczy tekintélye ezidőben érintetlenül fennállott. Élesebb támadásokkal itthon csak a XIX. század második felének politikai és történelmi műveiben találkozunk. A Werbőczy-probléma heves vitákra vezet, és a ami napig különösen alkalmas arra, hogy benne polarizálódjanak a különböző politikai és szociális irányok. Másokban felmerült a kérdés, hogy felelős-e Werbőczy a Dózsa-lázadás utáni jobbagysújtó törvényekért? Szemükben megmaradt Werbőczy és Dózsa, mint az úr és szolga kiélezett ellentétének

közkeletű perszonifikációja.

Az ősiség rendszerének részletes kiépítése a nemzeti birtokmegőrzés szolgálatával eredetileg a nemesség nemzetvédelmi hivatását kívánta biztosítani. Az ősiség az idők folyamán veszített jelentőségéből, a XIX. század elején súlyos gazdasági béklyóként hatott, mely meggátolta az ország gazdasági fejlődését. Nem kétséges, hogy a „Populus Werbőczyanus” -nyugateurópai összehasonlításban- kezdetleges gazdasági viszonyok között élt, társadalomgazdasági reformoktól sokáig elzárkózott.

Összegezvén tehát: miért vált kötelező erejűvé a Hármaskönyv?

Egyesek arra tekintettel, hogy a munka már eredeténél fogva sem volt országos törvény, s hogy a későbbi törvények utólagos megerősítései soha sem az egész munkára, hanem kivétel nélkül mindig annak csak egyes címekre vonatkoznak, a Hármaskönyv kötelező erejét a szokásra vezetik vissza.

Mások szerint a Hármaskönyvet hazai jogunk középkori forrásai között önálló hely illeti meg, s kötelező erejének négy alappillére volt:

1. Werbőczy István az érvényes jogot jegyezte fel,
2. annak kötelező erejét utólag a hazai törvényhozás,
3. a folytonos bírói gyakorlat,
4. a hazai jogtudomány elismerte, támogatta és helyben hagyta.

Sikerét mutatja, hogy a hazánkban beszélt csaknem valamennyi nyelvre lefordították, s a XIX. század végéig napvilágot látott ötvennél több kiadásával -a Biblia és a Hármaskönyv után- a harmadik legtöbbször publikált munkának számított. A téma jelentőségét bizonyítja az is, hogy jogtudósok és akadémikusok közreműködésével ma is tart az a kétnapos konferencia, amely Tripartitum és Werbőczy hatását mutatja: „A magyar jog fejlődésének fél évezrede” címmel.

Felhasznált irodalom

- Grosschmid Béni: Magánjogi előadások (Jogszabálytan, Budapest, 1905)
- Szász- Schwarz Gusztáv: Szokásjog és törvényjog (Jogállam, 1907/2, 81- 104. o.)
- Engel Pál: Szent István birodalma - A középkori Magyarország története (História Könyvtár, Budapest, 2001, 288-290. o.)
- Dr. Rácz György: Az igazi Werbőczy - Halálának 400. évfordulóján (Stephaneum Nyomda, Budapest, 1941)
- Zachár Gyula: A szokásjog némely sajátos tulajdonságairól (in: Grosschmid Béni Emlékkönyv, 1912)
- Prof. Dr. Hamza Gábor: Tanulmányok Werbőczy Istvánról (Professzorok Háza, 2001)
- Rubicon folyóirat: Tarján M. Tamás: 1514. november 19.
- Mezey Barna: Werbőczy István (Rubicon, 1999/7)
- Csiky Kálmán: Werbőczy István és Hármaskönyve (Franklin Társaság, Budapest, 1899)
- Bertényi Iván: Magyar történeti szöveggyűjtemény (1000-1526) (Osiris Kiadó, Budapest, 2000, 365-376. o.)
- Villányi (Füst) László: A szokásjog módszertanáról (In. Emlékkönyv Dr. Szladits Károly tanári működésének harmincadik évfordulójára, Budapest, Grill Kiadó, 1938, 131-137. o.)

Büntetőjog a Hármaskönyvben

Írta: Szabó Zsanett

Werbőczy István Tripartitum opus iuris consuetudinarii inclyti regni Hungariae címen megjelent műve, azaz a Hármaskönyv Magyarország szokásjogának összefoglalását kísérelte meg a XVI. század elején. A mű megszületését a közszükséglet sürgette már, hiszen az élő jog összegyűjtését és „kodifikálását”, – habár a jogbiztonság alkotmányos követelményeként nyíltan nem fogalmazódott meg, de – a mindennapi gyakorlat megkívánta.¹ A XV. századi Magyarország igazságszolgáltatásában ugyanis anarchikus állapotok uralkodtak.² A Hármaskönyv egységes szerkezetbe foglalta a törvényi jogot, a szokásjogot, a királyi kiváltságleveleket, a megyei törvényszékek és az országos bíróságok gyakorlatában megnyilvánuló joganyagot.³ Ezen munka – szerkezetét tekintve három részre tagolva, 256. címben megfogalmazva, elsődlegesen a magánjogi és perjogi szabályozás írásba foglalásával – biztosítani kívánta a jogalkalmazás egységét, a jog hozzáférhetőségét és időtállóságát.

Érdemes szólnunk azonban a Tripartitumban felbukkanó büntetőjogi rendelkezésekről is, habár ezek „se nem kimerítően, se nem rendszeresen”⁴ jelennek meg az egyes magánjogi, illetve perjogi rendelkezésekhez illesztve. Ugyanakkor azok a szabályok, amelyekről említést tesz, kiemelkedő fontosságúak. Felmerülhet a kérdés, hogy Werbőczy miért nem szentelt külön figyelmet a büntetőjognak? Miért nem rendszerezte az összegyűjtött büntetőjogi rendelkezéseket?

Nemes és nem nemes közötti különbségek

A nemes és a nem nemes közötti különbségtétel a büntetési rendszerben is megjelent. A XV. században a törvényekből jól kiolvasható a büntetési rendszer megkettőződése.⁵ Ez a gyakorlatban az jelentette, hogy különböző jogforrások vonatkoztak a nemesre és a nem nemesre. Más fórumokon, más bírák ítélték felettük, s a büntetés kiszabása esetén a rendi jogoknak megfelelően differenciált rendszer szerint történt a büntetés végrehajtása is. „Az alacsonyabb társadalmi rétegek és csoportok számára a testi büntetés, a földbirtokosoknak pedig a vagyonukat korlátozó jellegű szankciók”⁶ jelentették az általános büntetési nemet (amelyek őket a legérzékenyebben érintették). A büntetés célja a középkorban,

1 Csiky Kálmán: Werbőczy István és a Hármaskönyve. Bp. Franklin Társulat. 1899. 6. o.

2 Balogh Elemér: A magyar büntetőjogi dogmatika kezdetei. in: Jogtörténeti szemle. 2008. 4. sz. 2. o.

3 Magyar jogtörténet, szerk.: Mezey Barna, Budapest, 2007. 30-31. o.

4 Finkey Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve. IV. átdolgozott kiadás. Grill Károly Könyvkiadóvállalat. Bp. 47. o.

5 Mezey Barna: Büntetőjogi töredékek a Hármaskönyvben, in: Degré Alajos Emlékkönyv, Bp. 1995. 163. o.

6 Mezey, 1995. 163. o.

s a kora újkorban nem a prevenció és a tettel arányos felelősségre vonás, hanem az elrettentés és a megtorlás volt. Ezen funkció kiteljesedése pedig csak az adott társadalmi rétegnek a birtokában lévő értékek megvonásával volt elképzelhető. A Tripartitumot vizsgálva az említett dualisztikus szankciórendszer tetten érhető például a nemesekre vonatkozó kiváltságokról szóló rendelkezésben is. A nemes ugyanis, ha szándékosan emberölést, gyújtogatást, lopást, rablást, útonállást vagy erőszakos paráznaságot követett el, akkor mintegy mellékbüntetésként a nemességét elvesztette. Ebből kifolyólag a tett helyszínén paraszt által is letartóztathatóvá vált.⁷

A büntetőjog rendi állásra épülő, nyíltan jogegyenlőtlen, perjoggal összefüggő, rendszertelen és tagolatlan, önálló jogágazatisággal nem rendelkező szabályozása⁸ nem a büntetni rendelt magatartások által veszélyeztetett védett jogi tárgyak szerint került csoportosításra a Hármaskönyvben, hanem az elkövetésük miatt kiszabni rendelt szankciók irányából.⁹ Werbőczy az ítéletek¹⁰ szempontjából 5 fő kategóriát állapított meg, így megkülönböztetett főbenjáró (sententia capitalis), fejkiváltsági (emenda capitis), hűtlenség vétkére vonatkozó (nota infidelitatis), egyszerű (sententia minor) valamint nyelvváltság és patvarkodás megvalósítására kiszabott ítéletet.¹¹

Hűtlenség körébe tartozó bűncselekmények

A hűtlenség, mint kerettényállás fogalmazódott meg a Hármaskönyvben, konzerválva a korábbi törvényalkotás irányát, mely a büntetés egységessége végett összefűzött magatartások laza halmazát jelentette.¹² Különböző eseteit 18 típusba sorolta Werbőczy, melyek által megvalósítható volt a fő- és jószágvesztés büntetését eredményező hűtlenség. Ez azt jelentette, hogy halálbüntetés terhe mellett, az összes javak tulajdoni és örök jogát elvesztette az, aki a hűtlenség vétké alá eső valamely büntetni rendelt magatartást megvalósította.¹³ Első körben a közhatalom elleni bűnöket vette górcső alá, így a felségsértést vagy a király elleni lázadást. A király elleni lázadásnál egy esetben azonban még sem következett be a hűtlenség, mégpedig, ha a király a nemesek írott és íratlan szabadságait nem tartotta volna meg, amelyre koronázásakor megesküdt, akkor a nemeseknek jogában állt minden következmény nélkül ellenszegülni a királynak.¹⁴ Ezt követően az okirat hamisítás, majd a pénzhamisítás bűnét említette. A hűtlenség körébe tartozó bűncselekmények közül több esetet sorolhatnánk a mai magyar büntetőjogi terminológia használatával a köznyugalom, illetve a közbizalom elleni bűncselekmények kategóriájába. Ide tartozik a közhiteles, illetve szabad menedéklelél megsértése, a gyújtogatás, a köznyugalom megbontására behívott idegen zsoldosokat irányító személyek, valamint az urak várait megostromló vagy alattomosan

7 Werbőczy István: Tripartitum opus iuris consuetudinarii inclyti regni Hungariae. I. rész IX. cím

8 Mezey, 2007. 55. o.

9 Mezey, 1995. 164. o.

10 Az ítélet (sententia) szó használata a Tripartitumban gyakran büntetés jelentésben fordul elő.

11 Werbőczy, II. rész XLII. cím

12 Barna Attila: Az állam elleni bűncselekmények szabályozása a 19. századi Magyarországon, különös tekintettel a büntetésekről és vétségekről szóló 1878. évi 5. törvénycikk előzményeire és megalkotására. ELTE ÁJK 2010. 11-12. o.

13 Werbőczy, I. rész XVI. cím

14 Werbőczy, I. rész IX. cím. A Hármaskönyvben ez a kitétel az 1222-ben kiadott Aranybulla azon rendelkezésén alapszik, „ha mi vagy a mi utódaink közül valaki valamely időben ezen rendelkezéseink ellen akarna cselekedni, ennek az oklevélnek erejénél fogva mind a püspöknek, mind a többi jobbágyoknak és az országunk nemeseinek, együttesen és külön-külön, a jelenben és a jövőben mindörökké szabadságukban álljon, hogy a hűtlenség minden vétké nélkül nekünk és a mi utódainknak ellenállhassanak és ellentmondhassanak.”

más kezére juttatni kívánó szervezkedések, a végvárok feladása. Hatóság elleni cselekménynek minősül az ország nagybíráinak megölése, bántalmazása, letartóztatása, illetve az országgyűlésre, vagy királyi rendelettel összehívott általános gyűlésre menők akadályoztatása, megölése. Továbbá akik megsebesítik a királyi embert,¹⁵káptalant, konventet miközben azok hivatalukban eljárnak.

Az 5. § és 6. § a magánszemély ellen elkövetett cselekmények közül a rokongyilkosságot,¹⁶ valamint a vérfertőzést rendelte e büntetési körben büntetendőnek. Tehát nem magát az emberölést szankcionálta elsősorban, hanem a család ellen elkövetett bűncselekményeket. Négy esetet említett még ebben a körben: az eretnekséget, a testcsonkítást,¹⁷ Magyarország területére menekültek háborgatását (fosztogatását), valamint az ország ellenségeinek támogatását.¹⁸

A hűtlenség körébe tartozó bűncselekmények esetében általános volt a hivatalból való eljárás, valamint az állami hatóság által történő büntetés-végrehajtás.¹⁹

Főbenjáró ítélet alá eső bűncselekmények

A főbenjáró ítélet kiszabását öt esetben rendelte büntetni a Hármaskönyv, mégpedig a nemesi házak megtámadása, a nemesek megölése, nemes megsebesítése, megverése vagy törvényes ok nélküli letartóztatása, továbbá bármely nemesi jószágnak az elfoglalása esetén. Az 1486:15. törvénycikk ezeket a tényállásokat ún. nagyobb hatalmaskodásként (actus maiores potentiae) határozta meg. A Hármaskönyv szerint amennyiben az elítéltez halálos büntetéssel sújtották, összes javainak és jószágainak tulajdonjoga fiaira vagy más törvényes utódaira szállt. Lehetőség volt azonban az elítélt ember és ellenfelének megegyezésére, ami gyakorlatilag a halálos büntetéssel sújtandó elítélt életének megváltását jelentette az összes javainak, jószágainak és valamennyi ingóságának elvesztése ellenében.²⁰ Ezen értékhalmoz kétharmad részben a bírót, egyharmad részben a felperest illette. Főbenjáró ítéletet azonban nem lehetett mindenki ellen hozni, így egyházi személyek és nők ellen, valamint vérségi kapcsolatban álló atyafiak között elkövetett bűncselekmények elbírálásakor. Ellenük csak fejkáltási ítéletet lehetett hozni.²¹ Kivételes esetekben mondhattak ki csak ezekre a személyekre ilyen ítélet. Nőkre főbenjáró ítélet, mégpedig csak akkor, ha férjét, szülőjét vagy gyermekét megölte.²² Egyházi személyre felségsértés, nyilvánvaló hűtlenség, emberölés vagy rablás elkövetése vagy mással való elkövettetése esetén.²³

Fejkáltási ítélete alá eső bűncselekmények

A fejkáltási ítélet annyiban különbözött a főbenjárótól, hogy az elítéltet letartóztatni, elfogni és fejvesztéssel sújtani nem lehetett. A fejkáltási büntetés, a fej megváltására kiszabott pénzbeli büntetés,

15A középkori jogi élet közreműködője, a jogcselekmények végrehajtója. Egyedi megbízások alapján különböző jogcselekményeket (idézés, birtokba iktatás stb.) végeztek.

16Rokongyilkosság alatt értendő a testvéreknek és a negyed ízig való rokonoknak, valamint a szülőknek, a férjnek és a feleségnek való meggyilkolása vagy megsebesítése.

17 Kivéve a végváraknál lévő bánokat, vajdákat, tisztviselőket.

18 Werbőczy, I. rész XIV. cím

19 Mezey, 1995. 167. o.

20 Werbőczy, II. rész LV. cím

21 Werbőczy, II. rész XLII-XLIII. cím

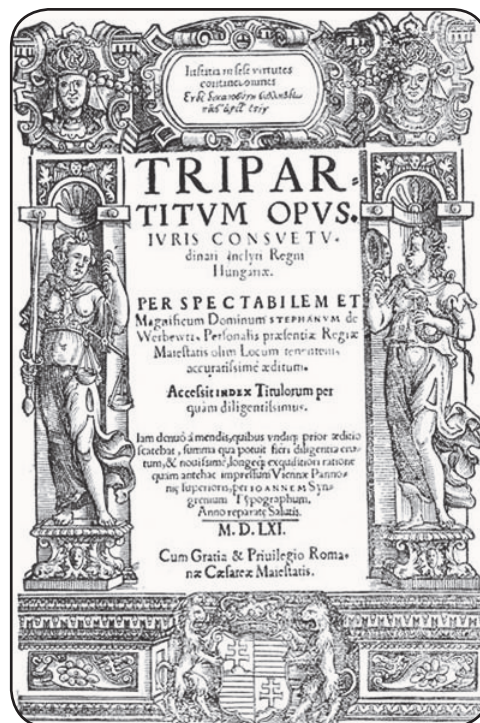
22 Werbőczy, II. rész XLIII. cím

23 Werbőczy, II. rész XLIV. cím

melynek mértéke a zászlós uraknak és főpapoknak 400, a nemesnek 200 forint. A kiszabott pénzbüntetés egyedül a felperest illette meg. Amennyiben az elítélt e büntetés megtérítésére nem volt képes a bíró ingatlan jószágaiból elégítette ki a felperest. A nők ezen felül, ha ilyen ítélettel sújtattak hitbérüket és leánynegyedüket is elvesztették.²⁴

Egyszerű ítéletek, azaz kisebb hatalmaskodás tárgya alá tartozó bűncselekmények

Az egyszerű ítéletek körébe az eddig említett kategóriákba nem sorolható, a fejkáltság felét kitevő összeggel, azaz 100 forinttal szankcionált bűncselekmények tartoztak. A 100 forintnak a fele a bírót, másik fele a felperest illette meg. Ezenfelül a felperes keresetében és kérelmében előadott károkat az alperes megtérítette. A nemest egyszerű ítélet teljesítésének hiánya miatt nem lehetett letartóztatni, kivéve, ha ingóságaiból sem volt képes fedezni a tettére kirótt büntetést. Ez a kitétel azért került be a Hármaskönyvbe, mert több egytelkes nemes szegénységében bizakodva gazdagabb emberek ellen gyakran követett el garázdaságot, azon megfontolásból, hogy úgy sincsen semmi veszténivalója. Ezért az elkövetőt, akinek nem volt annyi ingósága és saját osztályrészébe jutó ingatlana, hogy a 100 forintot és az okozott károkat megtérítse, a Hármaskönyv letartóztatni engedte nemes létére is, valamint a bíró jogosult volt 15 napig egyezkedés végett magánál tartani. Amennyiben az egyezkedés nem vezetett eredményre a bíró kiadta ellenfelének, aki mindaddig önmagánál tarthatta, amíg tartozását ki nem egyenlítette. Ez alatt az idő alatt azonban nem büntethette meg és bántalmazhatta.²⁵

Az egyszerű ítéletek kategóriájába sorolta Werbőczy a széktörés büntetését is, amely nem jelentett mást, mint a bíróság megsértését elsősorban szavak által. Büntetési tétele szerint sorolható a kisebb hatalmaskodás körébe.²⁶

Patvarkodás és nyelvváltság alá eső bűncselekmények

A patvar, mint jogosulatlan perindítás, perlekedés három módon volt megvalósítható, most ebből kettő kerül ismertetésre. Egyrészt amikor egy dolgot két szín alatt, azaz ugyanazt a dolgot több jogcímen, vagy két úton, azaz kettő vagy több igazságszolgáltatási fórum előtt akartak megszerezni. Másrészt a fejedelem kegyelme és a perújítás engedélye nélkül megvalósuló perújítás valósítja meg a patvarkodás tényállását. Ezen esetekben az adott dolog elvesztésén kívül a jogtalanul perlekedőt 200 forint pénzbüntetéssel szankcionálta.²⁷

24 Werbőczy, II. rész XLIII. cím

25 Werbőczy, II. rész LXVIII. cím

26 Werbőczy, II. rész LXIX. cím

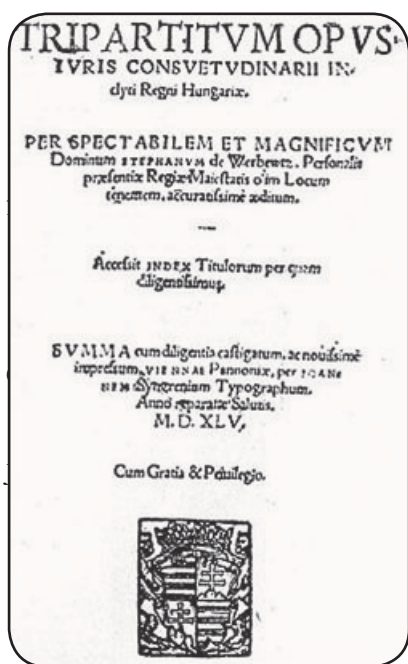
27 Werbőczy, II. rész LXX. cím

A nyelvváltás, mint szó etimológiáját tekintve egyes források szerint a nyelvkitépés megváltására vezethető vissza.²⁸ A büntetést az igazságtalanul és hamisan benyújtott panasz vagy tisztességes ember becsületsértése miatt rótták ki. Mértéke 100 forint volt, melynek kétharmad része a bírót, egyharmad része a megsértett embert vagy panaszost illette.²⁹

Egyéb bűncselekmények

A szankciók szerint felállított kategóriákba nem sorolt be minden, a Hármaskönyvben említésre kerülő bűncselekményt Werbőczy. Így például külön került említésre a tolvajok, rablók, gyilkosok, gyújtogatók és más efféle bűnöket elkövetők büntetése. Ebben a részben hangsúlyozta továbbá, hogy senkit nem lehet testcsonkító büntetéssel sújtani.³⁰ A nemeseket pedig csak a büntett színhelyén volt lehetséges elfogni.³¹ A tolvajokat, rablókat, gyilkosokat, gyújtogatókat és egyéb nyilvános gonosztevőket bűnük mértéke szerint kellett büntetni fejvesztéssel. A tolvajokat bitófával, a rablókat karóba húzással vagy kerékbe töréssel, a többieket pedig pallossal kellett kivégezni. Javaik és jószágaik azonban vérszerinti vagy más törvényes utódaikra szálltak.³²

A vértagadás bűnének következtében a vértagadó összes javaitól és örökségétől megfosztották és átruházták arra a nemzetségből kitagadni kívánt személyre (fi-vagy nőtestvérre), akit megkárosítani, törvényes javaiból kizárni akart az elkövető. Ezenkívül a vértagadó a kitagadni kívánt személy szolgálatába került, s annak háza népével egyenrangú sorba állónak minősült.³³

A Hármaskönyv bűncselekménynek minősítette a házasságtörést. A női elkövetést a férj törvényesen halállal szankcionálhatta, azonban ha tudott felesége vétkéről és eltűrte azt, akkor másodszor történő vétkezése esetén már nem léphetett fel ellene. Sőt akkor a leség hitbérét is megkapta.³⁴

A hamis tanúzást is büntetni rendelte a Hármaskönyv. A ludas, azaz a hamis esküvést megvalósító elkövető büntetése az volt, hogy veszítette minden ingó és ingatlan jószágait és azok tulajdonjogát, perbeli képességét, valamint nyilvánosan megszégyenítették. Ez azt jelentette, hogy más ruhában, mezítláb és hajadonfővel kellett járnia a bűncselekmény elkövetésétől kezdve. Ez a szankció azonban csak akkor érvényesült, ha a szent korona joga ellen és örökösödésének kárára irányult a hamis eskütétel. Az általános büntetés 200 forint pénzbüntetés megfizetése volt a felperes részére.³⁵

28 Csizmadia Andor- Kovács Kálmán- Asztalos László: Magyar állam- és jogtörténet. Nemzeti Tankönyvkiadó. Bp. 2001. 251. o.

29 Werbőczy, II. rész LXXIII. cím

30 Ezt a rendelkezést a humanizálás irányába tekintőnek értelmezhetjük.

31 Werbőczy, III. rész XX. cím

32 Werbőczy, I. rész XV. cím

33 Werbőczy, I. rész XXXIX. cím

34 Werbőczy, I. rész CV. cím

35 Werbőczy, II. rész XXX. cím

Az említetteken kívül több büntetés kiszabását eredményező magatartást is felsorolt a Hármaskönyv, ezen dolgozat (előadás) keretei szélesebb ismertetést azonban nem tesznek lehetővé.³⁶

A jogos védelem

A jogos védelem mibenlétét Werbőczy részletesen ismertette. Jogos védelem két esetben valósulhatott meg: egyrészt a test és a személy oltalmazására, másrészt az ingatlan jószágok megtartására. A személy védelménél fontos kiemelni, hogy a helyzetből adódó felindulás hevébe vagy a bántalom megelőzése végett ugyanazon harcban elkövetett magatartásról beszélhetünk csak. Ugyanis, ha a magatartás a bántalom után eltelt idővel került végrehajtásra az már bosszúállásnak minősült. Ebben a körben került szabályozásra éppen ezért, ha valaki okszerű és jogos önvédelemben megölte ellenfelét. Ilyen esetben büntetés kiszabását a Hármaskönyv nem rendelte, amennyiben bizonyított volt, hogy fegyverrel támadtak az önvédelmet gyakorlóra, valamint élete veszélyben forgott és másképp nem állt módjában védekezni.³⁷ Ingatlan jószágok vagy örökségek megtartására nézve egy év állt rendelkezésére a háborítottnak, hogy jogait megvédje és az erőszakos fosztogatót, foglalt azokból kidobja. Tehát sem az azonnaliságot, sem az arányosságot nem követelte meg ebben az esetben Werbőczy.³⁸

Összegzés

A Hármaskönyvben megjelenő büntetőjogi töredékeket részleges jogrendezésként értelmezhetjük.³⁹ A megjelenő büntetőjogi szabályok ugyanis nem alkottak egy kerek, egész különálló rendszert, hanem magánjogi következménnyel járó szabályként jelentek meg.

Az, hogy a büntetőjog a Hármaskönyv rendszerében többnyire, mint perjogi szankció és magánjogi következményekkel járó jogi norma jelent meg,⁴⁰ azzal magyarázható, hogy a büntetőjogi szabályozás közvetlenül érintette a rendi szabadságjogokat, és egy átfogó, szisztematikus rendszerezés egyet jelentett volna a közjogi viszonyok megreformálásával, a nemesi privilégiumok teljes átgondolásával.⁴¹ Ezenkívül európai nyomás sem sürgette a rendezést, hiszen a büntetőjog önálló jogággá válása Európa nyugati felén is csak a XV-XVI. században kezdődött meg.⁴² A büntetőjogi kodifikáció kiteljesedésére a polgári korszakban került sor Magyarországon.⁴³

36 A fent említett bűncselekményeken és szankciókon felül Werbőczy írásba foglalta a felelősség definícióját, a fenyegetésre adható törvényes reakciókat, a jogi személyek büntetőjogi felelősségét, valamint a testületi büntetőjogi felelősséget is az egyházi intézmények kapcsán.

37 Werbőczy, III. rész XXI-XXII. cím

38 Mezey, 1995. 170. o.

39 Mezey, 1995. 170. o.

40 Mezey, 1995. 162. o.

41 Mezey, 2004. 56. o.

42 Mezey, 1995. 162. o.

43 Mezey, 1995. 161. o.

Felhasznált irodalom

- Magyar jogtörténet, szerk.: Mezey Barna, Bp. 2007.
- Balogh Elemér: A magyar büntetőjogi dogmatika kezdetei. in: Jogtörténeti szemle. 2008. 4. sz. i n : <http://majt.elte.hu/Tanszekek/Majt/TanszekiKiadvanyok/doc/JSZ200804.pdf> (utolsó elérés: 2014. március 31.)
- Barna Attila: Az állam elleni bűncselekmények szabályozása a 19. századi Magyarországon, különös tekintettel a büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi 5. törvénycikk előzményeire és megalkotására. ELTE ÁJK 2010. in: http://www.ajk.elte.hu/file/AJKDI_BarnaAttila_tez.pdf (utolsó elérés: 2014. március 31.)
- Csiky Kálmán: Werbőczy István és a Hármaskönyve. Bp. Franklin Társulat. 1899.
- Csizmadia Andor- Kovács Kálmán- Asztalos László: Magyar állam- és jogtörténet. Nemzeti Tankönyvkiadó. Bp. 2001.
- Finkey Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve. IV. átdolgozott kiadás. Grill Károly Könyvkiadóvállalat. Bp.
- Mezey Barna: Büntetőjogi töredékek a Hármaskönyvben, in: Degré Alajos Emlékkönyv, Budapest, 1995
- Mezey Barna: A büntetőjogi kodifikáció kezdetei Magyarországon in: Jogtörténeti szemle. 2004. 1. sz. in: <http://majt.elte.hu/Tanszekek/Majt/TanszekiKiadvanyok/doc/JSZ200401.pdf> (utolsó elérés: 2014. március 31.)
- Werbőczy István: Tripartitum. A dicsőséges Magyar Királyság szokásjogának hármaskönyve. Bp. 1990.

Contra jura divina et humana?

Felvetések a magyarországi boszorkány- és zsidóperek társadalmi háttérének összehasonlító jellegű vizsgálatához

Írta: Varga Yvett – Vigh Márta

I. Bevezetés

Tisztelt Hölgyeink és Uraink!

Talán keveseket lep meg, sőt reményeink szerint a jelenlévők egyetértésével találkozunk, ha azt állítjuk, hogy a kétoldalú kapcsolatok erősítése mellett az ez évi csereszeminárium célja az eltérő hangsúlyú, más-más történeti háttéren nyugvó, abból építkezni kívánó jogi oktatás hagyományainak és új kutatási eredményeinek az egymás mellé helyezése, egyben szükségszerű összevetése, összemérése is.

Ez a fent vázolt „módszer” szolgált mintául számunkra is előadásunk elkészítése során, hiszen két igencsak eltérő jogi területnek a vizsgálatával nyert tények, tételek és tézisek képezik az alapját az elkövetkezőknek: az i s t e n i és az e m b e r i j o g határterületén járunk.

Ahogy a címben is láthatják, a magyarországi boszorkány- és zsidóperek megindulásának, megindításának társadalmi mozgatórugóival, ezek esetleges, ill. rendszerszerűen jelentkező hasonlóságaiával és különbségeivel kívánunk foglalkozni.

Ennek szellemében előadásunkat a továbbiakra nézve négy fő részre tagoljuk: először a boszorkányperek típusait vesszük sorra és példákkal szemléltetjük, mit is értünk pontosan egy-egy jellegzetes tényállási elem megvalósulása alatt, majd a zsidósággal szembeni peres eljárásokat elemezzük – utalva itt a „keresztény Európa” egyszerre térbeli és időbeli koordinátarendszerére.

Ezt követően e két résztéma viszonyrendszerében törekszünk eligazodni: kik, mely területeken, milyen jogszabályi környezetre vagy szokásjogi gyakorlatra hivatkozva indíthatták meg ezeket a jórészt képtelen vádakon alapuló pereket; vagyis arra kívánunk rávilágítani, hogy a személyi, térbeli, időbeli stb. dimenziókat tekintve mennyiben rokoníthatók a vizsgált ügyek, eljárások.

Mindezek végeztével pedig a mérleg megvonása lenne könnyűnek aligha nevezhető feladatunk: több évszázadból visszatekintve az egykor „kirakatperei” és az azokkal együtt járó tömegpszichózis és ellenségkép miként írta bele magát a jogrendszerbe – és talán ami fontosabb a hogyannál is, miért?

II. Boszorkányperek – esetek és megközelítési módok

Előadásunkban tehát mindenek előtt a magyarországi boszorkányperek mögött kirajzolódni látszó, (in)koherens szempontrendszer rekonstrukciójára teszünk kísérletet.

A hazai boszorkányság hátramaradt peranyagát tanulmányozva három fő kategóriát vélünk elhatárolhatónak: elsőként a kereszténység-ellenességről (Antichristentum), vagyis a kereszténységgel mint világrenddel szembeni fellépés vádjáról szólnánk, ahol a lefolytatott perek nemzetek fölötti jellegüknél fogva összeurópai szinten kívánnak magyarázatot; másodsor az Anti-Soziabilität elvi keretrendszerén belül a társadalmi életbe nehezen integrálható magatartásformák elleni támadást nevesítenénk – nem negligálva azt, hogy amennyiben ez utóbbit tágan értelmezzük, ennek alrendszeréként is felfogható az Antichristentum vádja –; végül pedig a perindítás mögött álló egyéb, főként materiális megfontolásokkal, akár a bosszúval mint a vádemelés közvetlen indokával foglalkoznánk.

Felosztásunk második pontján belül a könnyebb értelmezhetőség és elhatárolhatóság érdekében distinkciót tennénk némely kiváltképpen gyakran visszatérő elem alapján az alábbi altípusok között: a) paráznasággal, kurválkodással kapcsolatba hozható perek – amelyeknél a szokatlan szabadosság, ill. szexuális kicsapongás ellen fellépő szankciórendszer követel magának nagyobb figyelmet; b) gyógyító tevékenységgel, bábaasszonyi hivatással összefüggésben felmerülő vádak – itt térve ki az új, adott esetben félve tisztelt tudásra, mely nem vagy csak részint illeszkedett a korszak testről alkotott paradigmarendszerébe; c) egyéb normaszegések köre (például a koldusok helyzetével kapcsolatos előírások áthágása), melyet a boszorkányperek zárásaként tárgyalnánk.

Előrebocsátjuk, hogy nézetünk szerint a magyarországi boszorkányperek túlnyomó többsége beilleszthető az alábbi kategóriák valamelyikébe, sőt párhuzamosan akár többbe is, ám az idő rövidségére való tekintettel minden kategóriánál egy-két jellemző eset kiemelésére szorítkozunk: így lehetőség nyílik a fő jellemzőket a perszövegeken keresztül feltárni.

Nehézséget jelent ugyanakkor, hogy a magyar jogban a XV. századdal bezáróan értelmezett középkor boszorkányainak anyagából alig maradt fenn forrás (az Árpád-kori törvényi szabályozás, a Várad Regestrum, a Budai jogkönyv és néhány egyéb dokumentum kivételével), ám annál bőségebb a XVI–XVIII. század anyaga, így munkánk során törekedtünk arra, hogy ebből válogassunk.

Elsőként tehát a boszorkány mint a kereszténységgel szemben álló személy esetére kívánunk példát hozni. Norman Cohn álláspontja szerint a XIV–XV. század fordulóján az elit és a népi kultúra konfliktusát kívánták feloldani egyes inkvizíciós szakemberek, akiknek teológiai indoklással levezetett 'elmeszüleménye' volt a középkori Európa boszorkány-fogalma.¹

Ennek négy fő alkotóeleme volt: 1. a mágia segítségével végrehajtott rontó varázslat (maleficium) végzése, 2. az állatalakot öltő, vérszopó striga képe, 3. a babiloni–egyiptomi eredetű rituális mágia

1 Idézi Klaniczay Gábor: Boszorkányhit, boszorkányperek, boszorkányüldözés a XVI–XVIII. században In: Ethnographia 1986/2–4., 258. o.

eszköztára, 4. az eretnekekkel szemben orgiasztikus feketemise vádja, ill. ehhez járult még a barbár (termékenység)varázslás képze, melyekből a minél részletesebb, színesebb beismerő vallomást kicsikarni vágyó inkvizíció egységet alkotott.² Cohn álláspontja szerint, ahol a hatóságok nem fogadták el tényként a boszorkányszombatot, maga a tömegessé váló boszorkányüldözés sem alakult ki, a paraszti társadalom ugyanis képtelen lett volna saját babonáit és indulatait önként becsatornázni a fennálló jogi rendbe.³

Az egyházi indíttatás azonban az inkvizíció fellépése mellett protestáns területeken is megnyilvánult. A katolikus egyház által megtűrt „fehér mágia” betiltása ugyanis a rontástól való félelem fokozódásához vezetett, mivel a szentek imádásától, az ereklyék csodálatától elfordult, de az ártó szellemektől, a mindenhol kísértő ördög csábításától nem kevésbé tartók frusztrációikat jogi úton kívánták rendezni – Európa szerte perek sokaságát megindítva.⁴ Ahogy a reformáció elleni harc elmélyült, a felekezetek az egymás elleni küzdelemben is igénybe vették a boszorkányvádak, a vallási türelmetlenség pedig a politika kezébe is eszközt adott. (Elég, ha a demonológiával is foglalkozó Jakab angol királyra vagy a Báthory Annával szemben eljáró Bethlen Gáborra, esetleg Apafi Mihályra gondolunk.)⁵

Ennek a folyamatnak a részeként a vallási szövegekben foglalt (norma)tartalom a világi bíróságok jogforrási anyagára is hatást gyakorolt: 1757-ben – a felvilágosodás századának derekán – Küküllő vármegyében Selbert Mihály özvegye szépmezői Gritta Monorana perében a tételes jog helyett a mózesi könyvek jelentek meg hivatkozási alapként.

A per logikája alapján nem nehéz, ahogy a címben is szerepel a periratból vett idézet, „contra jura divina et humana”⁶ cselekedni és ennek következtében büntetést elszenvedni, hiszen anélkül, hogy pontosan tisztázottak lennének a törvényi tényállás elemei, alkalmazható a szankció, vagyis Mózes második könyvének azon rendelkezése: „A bubajosokat, varásló és szemfényvesztő állatot ne hadd élni.”⁷ Így „az Istennek kiadott törvénye szerint (mivel az haza törvénye is abból vetettedett, és az ily matériában hallgat) [...] és a judiciaria praxis szerint”⁸ rituális megtisztulásként lehetővé, sőt kívánatosá válik, hogy Gritta Monorana „szalmából csinált kalyibában megégettessék, meghaljon, hogy az Izrael népe közül kitisztítottassék afféle gonosz.”⁹

Mindezt miért? A törvénykezési jegyzőkönyv tanúsága szerint a vádlott békává vált, békából aszszonyemberré lett, „mint az réce a víz hátán lebegett”,¹⁰ bűbájjal, babonával élt, ördögökkel társalgott és varázsol, sokakat megnyomorított, vagyis mindazon (bűn)cselekményeket elkövette, amelyek „keresztény tiszta személyhez nem illenek.”¹¹

2 Uo., 258. o.

3 Norman Cohn: Európa démonai, Corvina, Budapest, 1994

4 Klaniczay Gábor: Boszorkányüldözések kialakulása Európában In: Rubicon, 2005/7., 12. o.

5 Tóth G. Péter: Bűbajosok és boszorkányok a bíróságon. Boszorkányüldözés a kora újkori Magyarországon In: Rubicon, 2005/7., 22. o.

6 Bessenyei József (szerk.): A magyarországi boszorkányság forrásai, Balassi Kiadó, Budapest, 2000, II. kötet, 38. o.

7 Uo., 39. o.

8 Uo., 39. o.

9 Uo., 39. o. Felmerül a kérdés, melyik (makro)közösség értelmezendő Izrael népeként: ha a magyar-zsidó sors kedvelt rokonításából indulunk ki, akkor a magyarság, ha az Isten szót interpoláljuk a szövegbe, akkor a keresztények közösségéhez jutunk. Itt tehát a zsidó jog szolgáltat anyagi jogi normát egy boszorkánysággal vádolt megégetéséhez.

10 Uo., 38. o.

11 Uo., 39. o.

A boszorkányper során tehát részint találkozott a jogi és a naiv hitvilágon alapuló, azt felerősítő válszerkölcsi tradíció. A kereszténységet viselkedési normák sokaságaként interpretálta a jogalkalmazás, ám közelebbről megvizsgálva az ördöggel, ill. ördögökkel folytatott személyes viszony nem merült ki szükségszerűen a társalgásban. Perek sokaságában vádolták az asszonyokat „közösködéssel” is, s ez már átvezet az esetek következő köréhez, melyben a nemi érintkezés mint vádpont jelenik meg.

A kereszténység fent citált tiszta erkölcsiségének a megszegését Oláh Mihályné pere a hétköznapi életbe ülteti át. Ennél az esetről a keresztúton megjelent az ördög, aki magát Jánosnak nevezte, a vádlottnak házassági ajánlatot tett azzal a kikötéssel, hogy a vádlottnak meg kell tagadnia a Szentháromságot, Szűz Máriát és a kereszténységet, majd megjelölte a nő testét, új nevet adott neki, s bábaságra rendelte azért, hogy a megszületett gyerekek fölött legyen, aki nem vet keresztet a fürdetéskor, majd hetente egyszer-kétszer felkereste, „véle együtt közösködött és fajtalankodott.”¹²

A hit meggyalázása és a test meggyalázása, az isteni jog szerinti kettős normaszegés itt is egymással szorosan összekapcsolódva, mondhatni, egymással intenzív korrelációban hatott. Kereszténységellenességtől így jutunk el lassan az adott közösség helyi szintű normáinak megszegéséig, mely a kor szellemi-kulturális tabuit döntögeti: a női szexualitás, a női meztelenség tilalmával szemben a boszorkányszombatok a szárnyaló képzeletnek biztosítottak kiteljesedési kereteket, kollektív rémálommá fokozva az elfojtott nemiséget.¹³

Ebből fakadóan az ördöggel való együthálás, a szexuális erőszak, valamint a megrontás nemcsak elkülönült perek formában jelentkezhetett, hanem együttesen is, mint Tóth Mihályné Kántor Katalin 1732-es perében. „Fassio sub tortura” elhangzik: „egy Nemet vőlt ot a ki az Eördögök közé vitte, az erdőben egy Dombra, és ottan Gyurka névű eördöggel el hált”.¹⁴ Ezt követően „Az Eördög hordozta eőket, és a kit meg akartak rontani, meg rángatták [...]. Dekánynénak meg rontásában mind az hárman jelen vőltak, s lerántották az agyról.”¹⁵

„Fajtalan testi szeretet[ről]”¹⁶ esik szó Tót Görbe Ilona 1733-as Komárom megyei perében is, ám itt már az Isten megtagadásától elszakadva. A vád: Konkoly György ragáncsos fűből készült szerelmi bájitással való elcsábítása. A szóbeszéd szerint „a megírt Görbe Ilonka, mézzel kente volna az ágyékát, és kilenced napig magán úgy hordozta, annakutána pedig lemosván magáru, azt is itatta vele”, sőt „Besse Ferenc uram házána, gyakran nyájaskodott, és csókolkodott,” mivel „Konkoly György, akkor fekszik öszve, amikor magoknak kívántatik.”¹⁷ Mágikus tevékenysége és szabados életvitele így egymást feltételefaktorként adódik: a vágytól való vezéreltség a normaszegés oka és a vágyak kielégítésének célja – eszköze pedig a boszorkányság.

12 Uo., 103. o.

13 Klaniczay Gábor: Boszorkányüldözések kialakulása Európában, i.m., 12. o.

14 Schram Ferenc (szerk.): Magyarországi boszorkánypererek 1529–1768, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983, I. kötet, 239. o.

15 Uo., 240. o.

16 Uo., 107. o.

17 Uo., 109. o.

Bizonyos értelemben ezek a perek napjaink szexuális erőszaktevételeivel is kapcsolatba hozhatóak, a bájitással szerelembe esésre való kényszerítésnél konkrétan is, legalábbis egyes esetekben, mint például Aladosy Zsuzska kapcsán. Ebben az ügyben ugyanis a hivatalos boszorkányság-vonal mögött nemi erőszak vádja húzódik.

Idézve a forrást: „mihelelt este eloltotta a fatens asszony a gyertyavilágot, azonnal egy sereg boszorkány begyött a szobájába [...], és mingyárt elsőben is Aladosi Suska”,¹⁸ aki „nemde bémentén az fatens asszonnak szobájában éczaka, és minthogy nem alutt a fatens asszony, testi szemeivel látta, és megismervén Aladosi Suskát elsőben is az fatens asszonynak fejét az dunyhában tekerte, és reáulván (salva venia) szemérmes testébe nyúlván kezével, és belső részit az fatens asszonnak mind öszverontotta és maricskolta.”¹⁹

Felmerül a kérdés, miért boszorkányság vádjával perelték be ezeket az asszonyokat, mikor több esetben más bűncselekmény elkövetésének vádja alapján is megindítható lett volna az eljárás. Valószínűleg a boszorkányperek hatékonysága adja meg a választ. A büntetőjog új mechanizmusaként meghonosított Praxis Criminalis Benedikt Carpzov 1635-ből származó döntvénykönyvében alapult, mely éppen annak az alsó-ausztriai területi jognak szolgált mintául, amely élen járt a hasonló eljárások megindításában.²⁰

Az abszolutizmus elméleti és gyakorlati megfontolásait szem előtt tartó, kíméletlen tortúrát alkalmazó, nyomozó–büntető–ítéletvégrehajtó rendszer volt tehát az, amely a XVIII. századot változatlanul, sőt fokozott mértékben a boszorkányperek honos közegévé avatta az attól lényegében elválaszthatatlan tortúrával együtt.

Ugyanígy a Praxis Criminalis következtében a laikus gyógyítók is a boszorkány fogalma alá estek, vagyis gyilkosokkal, rablókkal, csavargókkal, útonállókkal estek egy megítélés alá,²¹ miközben az előbbieken tárgyalt parázsnaságnak minősülő cselekmények a valóságban nemcsak jogi, hanem „természetes” következményekkel is jártak – a várandós nő és a magzat, az újdonsült édesanya és csecsemő szintűgy gyakori elem a boszorkányperekben.

Jó példa erre egy 1643-as lőzsi boszorkányper, melyben egy asszonyt és leányát állítottak az úri-szék elé. A leányt hosszú időn át folytatott házasságtöréssel és kétrendbeli magzatelhajtással vádolták. A vád megnevezte az elhajtott gyermekek feltételezett apját is, Balogh Györgyöt, Ilona azonban csak a viszonyt (korabeli szóhasználat a parázsnaságot) ismerte el, a terhességeit viszont erőszakos közöszlészől származóként tüntette fel, s a gyermekvesztést (magzatelhajtást) is tagadta. Mindazonáltal a bíróság szerint a pusztán tagadás nem elég a váddal szemben, az erőszaktevétele nem bizonyított (a lány nem tett korábban panaszt emiatt), a vádat ugyanakkor tanúvallomások igazolják, így Ilonát, lévén férjes asszony, fejevétele általi halálra ítélték.

Hogy kapcsolódik ide a boszorkányság? Ugyanezen a napon tárgyalják az anya, Margit ügyét is, akit boszorkánysággal, ill. lánya két magzatának elhajtásával vádolnak. A kereset szerint Margit a már

18 Uo., 69. o.

19 Uo., 70. o.

20 Tóth G. Péter: i. m., 24. o.

21 Koncz Ibolya Katalin: A boszorkányüldözés jogtörténeti kérdései a Német-római Birodalomban és a királyi Magyarországon, PhD-értekezés, 151. o., online elérhető: http://midra.uni-miskolc.hu/JaDoX_Portlets/documents/document_5649_section_1157.pdf (letöltés ideje: 2014. 03. 25.)

perbe vont Nagy Katával együtt több alkalommal emberi koponyákat főzött abból a célból, hogy felebarátjainak életét vegye, mi több, Ilona nevű leányának két, még életképes magzatát is elhajtotta ördögi mesterségéből származó főzetei segítségével.²²

A bába tehát élet és halál ura, mint ilyen akár sikereiért, akár kudarcaiért kivívhatja a közösség haragját. A támadási felület vele kapcsolatban óriási, magas csecsemőhalandóság újra és újra előhívja a vádat, hogy a gyermek megbetegedéséről, haláláról a bába, sok esetben a ki nem fizetett bába tehet.

Mindezekon túl pedig egyéb eseti normaszegések is adódnak, melyek mögött egyes kutatók a feudalizmusból a kapitalizmusba való átállás jegyeit diagnosztizálják – abban a vádban például, hogy a ellemetlen kéregető rontást hoz a házra.²³ Itt idézhető Kapitány Judit koldusasszony küszöbvakarási pere,²⁴ amelynél az ajtó előtti hajladozás alapján kiutasítják a városból az elkövetőt, de egyéb kategóriába tartozónak minősíthetjük özvegy Tolán Simonné trükkös tolvaj ügyét is, aki a figyelmet, sőt tulajdonképpen a konkrét sértettet elaltatva lopott.²⁵

Összegezve a fentieket azt állíthatjuk, hogy legyen szó bármelyik kategóriáról, esetközpontú rendszerezési kísérletünk során a boszorkánysággal vádolt személy közösségen belüli szerepét elemeztük, a boszorkánypereket pedig mint a közösség által elfogadott magatartási mintáktól való eltávolodást megelőző, annak esetleges bekövetkeztekor azt szankcionáló keretrendszerként értelmeztük. Boszorkánynak lenni mindezek alapján annyit tesz, mint elkülönülni, kiríni egyénként és csoportként, egy korábbi identitástudat megvonásával kreált idegenszerepbe kerülni, s ez nem is áll távol a zsidóperek világától.

III. Zsidóperek Magyarországon

Mennyiben tér el mindettől a magyarországi zsidóság elleni jogi fellépés jellege, amennyiben azt a középkorban és a kora újkorban vizsgáljuk? A legalapvetőbb különbség abban áll, hogy a zsidóság egyáltalán nem is képezi annak a közösségnek a részét, amelyik vele szemben eljár, vagyis ha fogalmilag szeretnénk meghatározni, akkor a vizsgált időszakban az egymásmellettiesség, a mellé-, még inkább az alárendeltség a meghatározó.

A vádak tipizálásakor azok irányultsága alapján kettős felosztást érvényesíthetünk. Ahogy a boszorkánypereknel, úgy itt is elhatárolhatjuk a kereszténységgel való szembenállásból levezethető kategóriát (antijudaizmus összefoglaló név alatt), melyen belül három fő pertípus különíthető el: az ostyagyalyázás, a kútmérgezés és vérvád. Ezzel szemben meghatározhatunk egy másik nagy kategóriát, melyre az alulról szerveződés és a zsidóság gazdasági és társadalmi szerepvállalásával kapcsolatos ellenérzés jellemző – ez a duális felosztás a boszorkányperek Antichristentum–Antiszoziabilitát kettősét tükrözi magába olvasztva a vissza-visszatérő vagyoni megfontolásokat.

Le kell ugyanakkor szögezni, hogy ebben az alávetett, marginalizálódott helyzetben a boszorkányperekhez viszonyítva mást jelent a kereszténység említése, eltérőek az egyház céljai is. Bármily meglepő, alapvetően a zsidóság integrálása húzódik meg a háttérben: a keresztény vallás 'terítő' jellege és

22 Varga Endre: Úriszék: 16–17. századi perszövegek, Akad. K. és Ny. Váll., Budapest, 1958

23 Klaniczay Gábor: Boszorkányüldözések kialakulása Európában, i. m., 13. o.

24 Bessenyei József (szerk.): A magyarországi boszorkányság forrásai, i. m., 40. o.

25 Uo., 47. o.

saját hatalom-, ill. tekintélyfeltétele a különböző identitásúak beolvasztását célozza, ahogy elvi szinten ennek konkrét eszköze, az antijudaizmus is.²⁶

Mit értünk mégis antijudaizmus alatt? A fogalom annak tükrében mutat más és más arcot, mint változott a zsidóság és a kereszténység viszonya. Az ókorban a zsidó vallás és a kereszténység a közös gyökerek, a részben közös szent könyvek, doktrínák, liturgia és teológia folytán kompetitív szervezetként tűnhetett fel, ám a középkortól a keresztény intézmények a zsidósággal szembehelyezkedve az alábbi hármas feladatkört kívánták szolgálni: a zsidó hagyomány/doktrína visszaszorítására, a zsidóság megtérítésére, illetve a zsidóság mint társadalmi csoport elszigetelésére törekedtek.²⁷

A fő cél tehát az egyén szintjén a kikeresztelkedés elérése volt, vagyis egy meglévő közösség elhagyása egy másik, nagyobb társadalmi vonzerővel rendelkező kedvéért, amely folyamatnál ugyanez csoportszinten, egy nagyobb közösségben való feloldódásban (beolvadásban) is megtestesülhetett. Ennek megfelelően a kikényszerítés is kétszintű volt: a zsidóperek értelmezhetőek az individuális mivoltukban támadott zsidó vallásúak pereiként, mindazonáltal a kollektív bűnösség szempontjából is.

Kézenfekvő a kérdés: nem éppen a társadalmi idegenszerep termeli ki a vádakot? Már az őskeresztényeket hasonló vádak sorozatával szembesítették – ahogy arra Hugo Grotius is felhívja a figyelmet. Tertullianus például így írt az őskeresztény közösségekről: „Híresztelik rólunk, hogy elvetemült gonosztevők vagyunk, az áldozati gyermek-gyilkosság és az (áldozat) felfalása miatt”²⁸ – ezzel az örökséggel pedig nehéz nem (ön)ellentmondásba keveredni a vádaskodások folyamán. Így az ehhez a képhez igazodó zsidóperektől idővel az egyház „eláll”, legalábbis erősen kritikussá válik.

Előbb IX. Gergely pápa jelenti ki a *Sicut Iudaeis* enciklikában (1235), hogy a zsidók a vérvádban, mely minden ténybeli alapot nélkülöz, teljesen ártatlanok, majd X. Gergely pápa erősíti ezt meg a *Sicut Iudeis*ben (1272), s V. Márton pápa is ezen az oldalon foglal állást 1422-ben.

A perek másik nagy kategóriája azonban, mint fentebb már hangsúlyoztuk, éppen a kisközösségek szintjén, azok törésvonalait tükrözve indult meg, s ha Magyarországot vizsgáljuk, éppen az újkor felé haladva mutatott sűrűsödési tendenciát. A gazdasági élet fellendülése, a kereskedelmi lehetőségek kiszélesedése az indulatok kulminálódását vonta maga után. Az a tétel pedig, miszerint a halálraítélt javait el kell kobozni (*qui amittit caput, amittit res et bona*), valóságos mozgatórugója lett a megindított eljárásoknak.

Másrészt maguk az egyháziak sem tagadták ezeknek a pereknek az alapvető célkitűzését: más vagyonának hamis vádakon alapuló megszerzését, a hamis tanúzás eszközének segítségével javak, pozíciók biztosítását, ahogy azt fennmaradt dokumentumok sora igazolja.

Tanulságos X. Gergely pápa állásfoglalását idézni: „Megesik időnként, hogy némely keresztények elveszítik keresztény gyermekeiket, a

²⁶ Komoróczy Géza: Az antiszemitizmus története. Zsidó–keresztény viták az ókorban és a középkorban, ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék – MTA Judaisztikai Kutatócsoport, 1999/2000 II. tavaszi félév (előadás vázlat), online elérhető: <http://www.hebraisztika.hu/attachments/00000053.pdf> (letöltés ideje: 2014. 03. 25.)

²⁷ Uo.

²⁸ Idézi: Komoróczy Géza: A zsidók története Magyarországon I. A középkortól 1849-ig, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2012, 222. o.

zsidók ellenségei pedig azok nyakába varrják, hogy a keresztény gyermekeket alattomban ellopják és megölik, és hogy ezek szívéből és véréből mutatnak be áldozatot. Sőt, a gyermekek szülei vagy más keresztények, akik számára a zsidók vetélytársat jelentenek, titokban elrejtik a gyermekeket, hogy a zsidóknak árthassanak, és a zsidóktól, zaklattatásaiknak megváltása fejében, bizonyos pénzösszeget csikarhassanak ki, és igen hazug módon azt bizonygatják, hogy ezeket a gyermekeket a zsidók lopták meg és ölték meg titokban és alattomban, és hogy a zsidók e gyermekek szívéből és véréből mutatnak be áldozatot.”²⁹ A haszonéhség mellett azonban a járványokról, tömeges szerencsétlenségekről, valamint a sorstragédiákat követő indulatról sem szabad megfeledkeznünk. V. Márton pápa állítása szerint: „Sok esetben a keresztények is, hogy a mondott zsidók vagyonát elrabolják és őket megkövezzék, járvány vagy más széles körben terjedő csapás alkalmából azt állították, hogy maguk a zsidók vetettek mérget a kutakba, és keverték emberi vért a kovásztalan kenyérükhöz. Ezek a nekik jogtalanul felrótt bűnök pedig, állítják, elegendők az emberek elpusztításához.”³⁰

Ehhez a logikához hasonlóan épül fel az 1494-es nagyszombati vérvád esete is. Három pont köré szerveződik a szépen megkonstruált „cselekmény”: előbb az eltűnt gyermek utáni nyomozás, majd a kínvallatás és a beismerő vallomás tagolja kvartilisként az eseményfolyamot. Ez utóbbiban feltárják a büntett okait: „az egyik, hogy körülmetélkedésnél a keresztény ember vére kitűnő szer a vérzés elállítására; a másik, hogy úgy hiszik, ugyanez ételben beadva nagyon sokat használ a szerelem felkeltésében; a harmadik, hogy náluk mind a férfiak, mind a nők egyképpen szenvednek a havibajtól, és úgy tapasztalták, hogy ha keresztény ember vérére isszák, az gyógyszer erre a betegségre; a negyedik, hogy van náluk egy ősi, titkos törvény, mely szerint a mindennapi istentisztelet során más-más vidéken keresztény vért kell áldozniuk az istennek, és állítólag az történt, hogy ebben az évben a nagyszombati zsidókra került a sor.”³¹

Az Antonio Bonfini megörökítette történetet egy kína (gyászdal, gyásznének) egészíti ki, melynek szerzője, Jehosua/Josija ben Hajjim a költemény első tizenkét sorához fűzött megjegyzésében a pontos dátumot is kiemeli: „Ebben a gyász-énekben (cijjun) az (első) harmad, 12 verssor, a tírnaui (TYRNVY) üldöztetésre (gezéra) vonatkozik [...]. A megégetés napját nem kellett külön megjelölnöm, mert a meg-

égetés elul hó 20-án történt, én pedig minden verssort a kaf betűvel zártam le, az évszám megjelölése pedig az ének végén található.”³² 1494 augusztus 22-én tehát tizenkét férfit és két nőt elfogtak, és elul hó 20-án (szeptember 8.) nyilvánosan megégettek. A szóhasználatból kiderül, hogy léviták és kohaniták ellen is irányult a vád, mely a megtérítésre is irányult: „A megkötözés napján összegyülekeztek, akik a tévelygést és a tisztátalanságot akarják, – tévelygésbe akarták vinni népedet, kedves fiaidat./ De hogyan is mehetnék fel, (kezemben) egy darab fával – és a felfüggesztettel?”³³

29 Komoróczy Géza: Az antiszemitizmus története, i. m.

30 idézi Komoróczy Géza: A zsidók története Magyarországon, i. m., 229. o.

31 Antonio Bonfini: Vérvád Nagyszombatban 1494 In: Komoróczy Géza: Források és dokumentumok a zsidók történetéhez Magyarországon. Szöveggyűjtemény, MTA Judaisztikai Kutatócsoport, Budapest, 2005, 25. forrás, online elérhető: http://www.hebraisztika.hu/szovgyujt/KG_chrest_025.pdf (letöltés ideje: 2014. 03. 25.)

32 Shlomo J. Spitzer–Komoróczy Géza: Héber kútforrások Magyarország és a magyarországi zsidóság történetéhez a kezdetektől 1686-ig, MTA Judaisztikai Kutatócsoport – Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 254. o.

33 Uo., 253–254.

A megtérítésre való kényszerítés mellett a jogos követeléseiket behajtani kívánókkal kapcsolatban is felmerülhetett a vérvád – 1529-ben Bazinban Szentgyörgyi gróf tetemes adósságai rendezését elkerülendő vádat emelt: a zsidók egy eltűnt kilencéves fiút megkínóztak, rituálékhoz vérét vették.

A röpiratban terjesztett vád a következő volt: „Gregorius Mailinger lakos Ioannes nevű fiacskáját életének 9. évében a bazini zsidók egy pincébe becsalták, és a legkegyetlenebb módon megkínózva, megverve, késekkel szurkálva, kezén és lábán az ereket megvágva, fejét baltával bezúzva, hímvestzőjét és heréit letépve, rajta sok sebet ejtve, a legkegyetlenebb módon megölték, és a városon kívül sűrű bozótba vetették.”³⁴

Bizonyítékként a kínvallatás utáni beismerő vallomást, ill. egy kitért zsidó tanúvallomását hozták fel, s bár az eset korabeli körülmények között nagy publicitást kapott, a máglyahalál után a tényleges körülmények érdemi kivizsgálására nem nyílt lehetőség. Bár Osiander nürnbergi prédikátor igyekezett a Biblia előírásainak, a zsidó szokásoknak, a császári és pápai állásfoglalásoknak az egybehangzóságára hivatkozni annak igazolása során, hogy a vád nem áll meg, az eltűnt kisleány, Hänsel Meylingert mégis szentté avatták. A röpirat mondata célkitűzésként megállt a jövőre nézve: „az egész zsidóságot, fiatal és öreget egyaránt, tűzben kell kiirtani.”³⁵

Nagyszombat a már említett mellett további vérvádaknak adott otthont, de országszerte találunk hasonló ügyeket Nagykállótól Orkutáig, tulajdonképpen egyetlen perfolymot alkotva, melyet a konstruált, sok esetben nyilvánosan megdőlt vádak, hamis tanúvallomások, tömeges fellépések jellemeznek.

Aligha lehet jobb összegzést lehetne adni III. Pál 1540-es mondatainál: „bizonyos városi urak, egy-némely közösség és más hatalmasok, kik azon vidékeken laknak, féltékenykedő és [...] halálos ellenségei a zsidóknak; gyűlölettől és irigységtől, vagy ami valószínűbbnek látszik, kapzsiságtól elvakítva, hogy a zsidók vagyonát valamely tetszetős ürüggyel megkaparintassák, hamissággal rájuk fogják, hogy kisgyermekeket megölnék, azok vérét megisszák [...], hogy az egyszerű keresztények indulatát felizgassák ellenük, minek az a következménye, hogy gyakorta nemcsak vagyonuktól, hanem életüktől is jogtalanul megfosztják őket.”³⁶

Levonva tehát a konklúziót: a zsidóperek a kortársak számára is híven ábrázolták, mint válhat a jog a jogfosztás legalapvetőbb eszközévé. A hatalomakarat, a vagyonszerzés, a kapzsiság a társadalomban létező idegenellenességet saját céljaira fordította, s az ellenérvekben kirajzolódó elutasítás absztrakt maradt a hétköznapi valósággal szemben, s ezt az ellentétet még az egyház mint az eljárások mögött álló tekintély sem tudta reverzibilizálni.

V. Összevetés és lezárás

Összefoglalva az eddig elhangzottakat, mint arra már bevezetőnkben utaltunk, kiindulási alapként tekinthetünk a keresztény Európa koordinátarendszerére, ahol a vallási hovatartozás alapvető identitásképző elemként a vizsgált korszak egészében adott volt. Ezen belül kell tehát feltárnunk a hasonlóságo-

34 Komoróczy Géza: „Nekem itt zsidónak kell lennem” Források és dokumentumok (965–2012) A zsidók története Magyarországon I–II. kötetéhez. Szöveggyűjtemény, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2013, 183. o.

35 Uo., 189. o.

36 Komoróczy Géza: A zsidók története Magyarországon I. A középkortól 1849-ig, i. m., 238. o.

kat és különbségeket, melyek az egyes eljárások megindítására, ill. lefolyásuknak konkrét módjára és mikéntjére vonatkoznak, s melyek legjavát már érintették.

Közös vonásként azonosítottuk, hogy a fellépés kezdetben a kereszténység védelmére irányult, idővel azonban az ideológiai mögöttes háttérbe szorult, s egy komplex, differenciálatlan normarendszer részeként adódott. Így válhattak a Biblia szövegrészelei az ítélkezési gyakorlatban hivatkozott joganyag-gá, akár a zsidó szokásjog egyes részszabályainak citálása, akár a boszorkányok eliminálása kapcsán – a fellépés jogszerűsége tehát legalább részint a valláserkölcson nyugodott. Eltért azonban az intenzitása és az elérni kívánt cél: a zsidók kirekesztettek voltak, és beolvasztásuktól az egyház hatalmának növekedése volt várható; míg a boszorkányok kirekesztetté válását talán éppen a közösségkohézió erősítése indukálta.

A perbe vontak számát tekintve azt mondhatjuk, hogy növelő tényezőként hatott a reformációkori (egyház)politikai küzdelem, a látványos ügyek vélt vagy valós szükségessége, mely azt eredményezte, hogy a társadalmi feszültségek levezetésére kiéleződött a marginalizálódott helyzetben lévőkkel, a hétköznapiságtól távol állókkal szembeni alapvető ellentét, mely akár a feudális és kapitalista viszonyok kettőseként is interpretálható.

A könnyen tömegességbe hajló ügyek tehát a feszültségek becsatornázási módjaként adódtak, s csapásirányukat a csak körvonalakban vázolt nagy nemzetközi tendenciák rajzolták ki. A külhoni minta honosítása azonban csak arra fogékony közegben teljeshetett ki, s ezzel létrejött a boszorkány- és zsidóperek tényleges azon alsó szintje, mely számunkra vizsgáldás során valódi relevanciával bírt: az egyes eset mögött meghúzódó érdek, szándék.

A társadalmi bünbakképzés mechanizmusa ugyanakkor nem egyszerűen az átlagtól, hanem a két pertípust vizsgálva egymástól is markánsan különböző viselkedési minták mentén erősödött fel: a vér képviseli a vádak egyik, mondhatni materiális, a mágia a másik, mintegy immateriális oldalát. A rítusok, szimbolikus cselekmények kiemelt súlya, ill. a bünelkövetés hétköznapiakba utaltsága azonban közös vonás maradt, ahogy a gyermekkel kapcsolatos vádak nagy mennyisége, az anyagi motiváció könnyű felderíthetősége is.

Jelentősen különbözött azonban a terhelti kör: a boszorkányperek túlnyomó többsége női bünelkövetővel operált olyannyira, hogy szinte egy korai emancipációs mozgalmat megfékező indulati alternatíva-lét azonosítható (a vallás és az erkölcs nő-képének új definíciós kísérleteivel szembeni önvédelem mint perindító motivációs tényező), míg a zsidóperekben mindkét nemből kerültek ki vádlottak.

Földrajzilag–közigazgatásilag tekintve az ország egész területére kiterjedő jelenségről beszélhetünk mindkét pertípus kapcsán. A tömegesedésből kifolyóan egyes régiókban előállhatott sűrűsödési hullám, a zsidópereknel pedig kimutatható – ha a boszorkánypereket akár falusi, akár városi közösségek öntisztító mechanizmusaihoz kötjük –, az urbánus jelleg, már amennyire az újkori Magyarország urbánus jelleget ölteni tudott.

A két pertípus hasonlósága következhetséggé éppen abból fakad, mint különbözősége: a közösségek alulról szerveződő mozgalmi és felülről vezérelt irányítása közötti harmónia és kontinuitás diszharmóniába és diszkontinuitásba fordulásából. A jogalkotó és jogalkalmazó számára tehát adott

a történelmi tapasztalat: csak az iktatható ki a jogrendszer egészéből, ami jog alanyai számára nem nélkülözhetetlen, közvetlenül adott tapasztalat – érdekeik érvényesítésére akár mások életének árán is.

Eötvös Károly, a jóval későbbi tiszaszlári perben védőként fellépő ügyvéd így írt a nagyszombati és a bazini vérvádról: „Hatalmi erőszak, kínzó vallatás, máglyahalál, véres felekezeti szenvedély, s a vádlók részéről gonosz kapzsiság is uralkodik e két esetben”³⁷ – s ez akár a boszorkányperekre is igaz lehet: politika, erőszak, vallás, vagyoni önérdek volt az emberélet vételára, akár *contra jura divina*, akár *contra jura humana* vizsgálódunk.

Felhasznált irodalom

- Bessenyei József (szerk.): A magyarországi boszorkányság forrásai, Balassi Kiadó, Budapest, 2000
- Norman Cohn: Európa démonai, Corvina, Budapest, 1994
- Klaniczay Gábor: Boszorkányhit, boszorkányvád, boszorkányüldözés a XVI–XVIII. században In: Ethnographia, 1986/2–4.
- Klaniczay Gábor: Boszorkányüldözések kialakulása Európában In: Rubicon, 2005/7.
- Komoróczy Géza: A zsidók története Magyarországon I. A középkortól 1849-ig, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2012
- Komoróczy Géza: Az antiszemitizmus története. Zsidó–keresztény viták az ókorban és a középkorban, ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék – MTA Judaisztikai Kutatócsoport, 1999/2000 II. tavaszi félév (előadásvázlat), online elérhető: <http://www.hebraisztika.hu/attachments/00000053.pdf> (letöltés ideje: 2014. 03. 25.)
- Komoróczy Géza: Források és dokumentumok a zsidók történetéhez Magyarországon. Szöveggyűjtemény, MTA Judaisztikai Kutatócsoport, Budapest, 2005, online elérhető: http://www.hebraisztika.hu/szovgyujt/KG_chrest_025.pdf (letöltés ideje: 2014. 03. 25.)
- Komoróczy Géza: „Nekem itt zsidónak kell lennem” Források és dokumentumok (965–2012) A zsidók története Magyarországon I–II. kötetéhez. Szöveggyűjtemény, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2013
- Koncz Ibolya Katalin: A boszorkányüldözés jogtörténeti kérdései a Német-római Birodalomban és a királyi Magyarországon, PhD-értekezés, online elérhető: http://midra.unimiskolc.hu/JaDoX_Portlets/documents/document_5649_section_1157.pdf (letöltés ideje: 2014. 03. 25.)
- Schram Ferenc (szerk.): Magyarországi boszorkányperek 1529–1768, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983
- Shlomo J. Spitzer – Komoróczy Géza: Héber kútforrások Magyarország és a magyarországi zsidóság történetéhez a kezdetektől 1686-ig, MTA Judaisztikai Kutatócsoport – Osiris Kiadó, Budapest, 2003
- Tóth G. Péter: Bűbájosok és boszorkányok a bíróságon. Boszorkányüldözés a kora újkori Magyarországon In: Rubicon, 2005/7.
- Varga Endre: Úriszék: 16–17. századi perszövegek, Akad. K. és Ny. Váll., Budapest, 1958

37 idézi Komoróczy Géza: A zsidók története Magyarországon, i. m., 237. o.

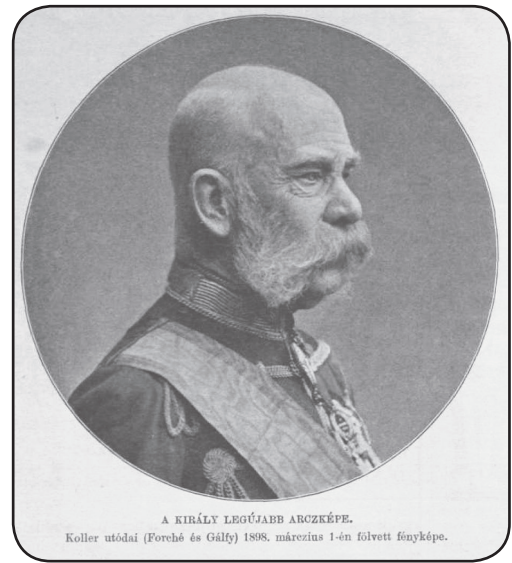
Der Gesetzentwurf des Strafgesetzbuches von 1795

Losonczy Eszter

Die Vorgeschichte des Strafkodexentwurfes¹

Im Frühling 1787 trat das materielle Recht vereinheitlichende Strafgesetzbuch der Sanctio Criminalis Josephina von Joseph, dem II. in Ungarn in Kraft, aber das verfassungswidrig eingeführte Gesetz machte der Herrscher vor seinem Tod rückgängig. Dann in Jahren 1790-91 setzte das Parlament das Gesetz außer Kraft, und es ordnete an, die den Anforderungen der Rechtsordnung entsprechende Kodifikation zu beginnen.

Der Gesetzesartikel LXVII. von 1791. ernannte mehrere Parlamentskommissionen zu der Ausarbeitung der Entwürfe, die im Parlament in den Jahren 1790-91 nicht beratschlagt wurden. Unter den Aufgaben der Rechtskommission erschien – unter anderem – das Erschaffen des Strafkodexentwurfes. Die Kommission bestimmte Antal Szirmay zu der Ausarbeitung der Entwürfe des Strafgesetzbuches, und für die materiellen Strafrechtsnormen waren Ferenc Szentiványi und József Reviczky verantwortlich. Die Kommission behandelte den Entwurf in fast 30 Ausschusssitzungen, demzufolge wurde der lateinische Strafkodex fertig.

Der Aufbau des Gesetzentwurfes

Der Gesetzentwurf vom Jahr 1795 ist sehr wichtig, weil er in Ungarn der erste relativ moderne Strafkodexentwurf war, der die allen wesentlichen Regelungen des Prozesses und des Materiellenteiles des Strafrechtes beinhaltet. Der erste Teil des Kodexentwurfes definiert die Prinzipien über die Freiheit und Sicherheit der Bürger, gefolgt von den Regelungen des Prozesses und zum Schluss wurden die Delikte und ihre Bestrafungen definiert.

Ein Kapitel des Entwurfes mit dem Titel „Prinzipen“ enthält 23 Grundsatzpunkte. Der erste Grundsatz nähert dem Prinzip „nullum crimen sine lege“, das sagte, dass das Delikt der Verstoß des Strafgesetzes mit freien Willen ist. Der Kodex schlug in diesem Zusammenhang vor, die allen von den Normen des Gesetzbuches abweichenden Rechtsvorschriften außer Kraft zu setzen. Die Hauptzielsetzung war die Bestrebung nach dem Schutz der Freiheit und den Rechten der Bürger. Der Entwurf deklarierte als Grundsatz auch das Verbot der rückwirkenden Kraft, der Analogie und der Interpretation. Außerdem

¹ Barna Attila: Törekvések a politikai bűncselekmények rendezésére Magyarországon a 18. század végén, és az 1795. évi büntetőtörvénykönyvben, in: Jog-Állam-Politika, Jog- és politikatudományi folyóirat 2010/2, S. 24-25.

besprach er die Frage der Zurechnungsfähigkeit, den Missbrauch, die Arten der Vorsätzlichkeit-Fahrlässigkeit, den Versuch und die Mittäterschaft.²

Der Zweck der Strafe ist laut des Kodexes einerseits die Besserung, andererseits die Beispielgebung. Die Strafe soll sofortig und bestimmt sein, und sie soll im Verhältnis zu dem Übel stehen, das das Delikt der Gemeinschaft verursachte. Bei der Bemessung der Strafe soll die Proportionalität gelten, also der angerichtete Schaden soll der Gesellschaft und der Einzelperson ersetzt werden. Auch das Geschlecht, das Lebensalter, der körperliche Zustand und der soziale Status des Täters wirkten auf die Art und auf die Höhe der Strafe gleichermaßen ein, nämlich konnte die gleiche Sanktion nicht in jeder Situation verhängt werden. Zum Beispiel laut des Entwurfes war eine mildere Strafe für gebildete Menschen genügend, damit sie sich bessern.³

Der Gesetzentwurf gestattete alle Sanktionen in der Hinsicht der Strafarten, die für die Bewahrung der öffentlichen Sicherheit geeignet waren. Im diesem Sinne wurde auch die Todesstrafe erhalten, aber deren qualifizierten Modifikationen wurden in Bezug auf das menschliche Wohlfühl verboten. Die Anwendung der Todesstrafe begründete der Entwurf folgendermaßen: wenn die Bürger in Schutzsituationen für die Rettung ihres Lebens jedes Mittel rechtmäßig anwenden können, kann es bei dem Staat auch nicht beanstandet werden, wenn er im Interesse der Bewahrung seiner eigenen Sicherheit das Gleiche macht.⁴ Aber die Todesstrafe konnte laut des Entwurfes nur in den radikalsten Situationen verhängt werden, wenn die Sicherheit der Bürger und der Gesellschaft durch andere Mittel nicht gewährleistet werden konnte.

Der Kodex ermöglichte auch die Körperstrafe anzuwenden, die der Regelung entsprechend in breiter Öffentlichkeit vollstreckt wurde: Männer mit Stock, Frauen mit Peitsche sollten geprügelt werden. Einhundert Stock- oder Peitschenhiebe konnten durch einjährige Gefängnisstrafe ersetzt werden. Körperstrafe konnte über die Honoratioren, die Stadtbürger und den Adel nicht verhängt werden. Folgende Sanktionen waren noch üblich:

- Jemanden in der Öffentlichkeit Verbrecher nennen: es wurde benutzt, wenn der Richter nützlich fand, die über den Verurteilten verhängte Strafe vor der ganzen Gemeinschaft bekannt zu machen.
- Jemanden an den Pranger stellen: es verschärfte die Strafe der Delikte gegen die Sittenordnung.
- Infamie (Ehrenverlust): wenn der Täter vom niederträchtigen Verhalten Zeugnis ablegt, oder die Delikte enthalten Schande und Schliche.⁵
- Jemanden aus dem Land verweisen – es konnte nur über Ausländer verhängt werden, und die Ausweisung von einem bestimmten Platz.
- In einigen durch das Gesetz definierten Fällen konnte auch Geldstrafe verhängt werden, und bei einigen Delikten konnten die Honoratioren die Gefängnisstrafe mit Geld erlösen.⁶

2 Balogh Elemér: A magyar büntetőjogi dogmatika kezdetei, in: Jogtörténeti Szemle 2008/4. S. 3.

3 Balogh, 2008, S. 3.

4 Hajdu Lajos, Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971, S. 396-397.

5 Hajdu, 1971, S. 399.

6 Hajdu, 1971, S. 398-400.

Der Kodex enthielt darauf folgend prozessrechtliche Normen. Laut der Meinung Filangieri war die Primärforderung gegenüber den strafrechtlichen Regelungen, dass die Gesetze in dem Verbrecher Angst und in dem Unschuldigen Vertrauen erwecken sollen. Die prozessrechtlichen Regelungen folgten den Aufgaben der Beteiligten in dem Strafprozess praktisch und in chronologischer Reihenfolge. Im Entwurf erschienen auch solche Normen, die auf den ganzen Prozess auswirkten.

Eine von diesen Grundsätzen war die Anzeigepflicht. Von dieser Verpflichtung wurden die Blutsverwandten in auf- und absteigender Linie und der Ehepartner oder –partnerin ganz und gar befreit.⁷ Im Entwurf sind auch die Aufgaben der Behörden aufgezählt. Wenn eine Anzeige gegen jemanden erstattet wird, muss die Untersuchung eingeleitet werden. Bei der Untersuchung haben die Behörden auch das Recht auf Hausdurchsuchung.

Einige spezielle, durch das Gesetz geregelte Straftaten

Die Gruppierung der Delikte:

1. Delikte gegen die allgemeine Sicherheit
2. Delikte gegen das Leben und die körperliche Unversehrtheit der Bürger
3. Delikte gegen die Ehre der Bürger
4. Delikte gegen die Rechtsgüter, das Vermögen und die persönliche Freiheit
5. Delikte gegen die Sittenordnung.⁸

Unter den Delikten gegen die allgemeine Sicherheit, innerhalb deren im Kreis der die Tätigkeit der Verwaltung gefährdenden Straftaten wurde die gesetzwidrige Amtjagd sanktioniert, die das Jagen der Staatsämter mit unerlaubten Mittel war – zum Beispiel die bestechende Schenkung. Dieses Delikt war in dem feudalen Recht unbekannt, aber die verschiedenen Gruppen der in dem XVIII. Jahrhundert herrschenden Klasse führten in allen Komitaten heftige Kämpfe, um Position zu verschaffen. Sie schreckten doch nicht vor den verschiedensten Manipulationen zurück. Der aufgeklärte Absolutismus strebte diesen Zustand einzustellen, aber er hatte keinen Erfolg, weil er nicht mit geeigneten Sanktionen drohte. Die Strafen dieses Deliktes waren, dass das Doppelte des bekommenen Geschenkes in die öffentliche Kasse eingezahlt werden sollte und dem Amtsucher wurde jedes Recht auf öffentliches Amt entzogen und der Bestecher verlor sein Stimmrecht.⁹

Unter den Delikten gegen das Vermögen, die Rechtsgüter und die persönliche Freiheit der Bürger behandelte der Entwurf den Frauenraub als den Fall des geplanten Raubs und des Menschenraubs. Diese Straftat bedeutete die Verschleppung aus dem Zweck der Befriedigung der Begierde, wenn es ohne den freien Willen und das Bewusstsein der Frau passierte, oder ohne jenes Bewusstsein, in dessen Macht die Frau stand. Zu der Durchführung des Deliktes war keine Forderung, dass der Beischlaf geschah. Der Frauenraub konnte nicht nur mit Gewalt, sondern auch mit Intrige durchgeführt werden. Wenn das Mädchen unter Elternmacht stand, sollte auch die mit dem Mann geplante und zusammen begangene

7 Hajdu, 1971, S. 218.

8 Der Gesetzentwurf von 1795

9 Der Gesetzentwurf von 1795 Artikel XI. 2.§

Flucht bestraft werden. Über den Täter dieser Straftaten wurden Gefängnisstrafe und Anprangern verhängt.¹⁰

Unter den Delikten gegen die Sittenordnung entsprechen die Definition des Tatbestandes des Ehebruches und die Strafen der Männer und der Frauen in gleichem Maß den progressiven Forderungen des Zeitalters. Die gleiche Strafe brachte Fortschritt, weil der Ehebruch von Frauen in dem feudalen Zeitalter schwerer beurteilt wurde, da ein fremdes Kind durch den Ehebruch in den Stamm des Mannes hineinkam. Laut Reviczky sollte der Ehebruch bestraft werden, weil die Ruhe der Ehe, die Bestimmtheit der Abstammung des Kindes und seine Erziehung wirken sich auf das Wohlergehen der Gesellschaft aus.¹¹ Für mildernde Umstände wurden die Impotenz oder die längere Abwesenheit des Gemahls oder der Gemahlin, und die unüberwindliche seelische Abwendung von einander gehalten.¹²

Bei der Abgrenzung der Unzucht und der Unkeuschheit sagte der Entwurf, dass alle körperliche Schulden in der Unzucht einbegriffen waren. Die Nennung bedeutete hier den Koitus mit einer Prostituierte, und doch die Unkeuschheit mit einer sonst anständigen Frau wurde als körperliches Verbrechen definiert.¹³ Bei der Unzucht die Prostituierte, und bei der Unkeuschheit der Verführer sollte bestraft werden. Bei der Kodifizierung der Delikte wurde es sich nicht mehr auf die Kirchenlehren berufen, sondern darauf, dass sie die Zahl der Ehen vermindern, die Bevölkerungszunahme hindern, die richtige Erziehung erschweren, die Sitten verderben und mit verschiedenen Krankheiten den Tod des Bürgers beschleunigen.¹⁴

Einige einzeln nicht genannte Straftaten wurden im Entwurf am Ende der Delikte gegen die Sittenordnung, im Paragraph LIV. eingeschlossen. Unter denen konnte die Schelmerei gelesen werden, deren Tatbestand verschiedentlich ausführbar war. Hier wurde zum Beispiel gezählt, wenn jemand durch das Fenster oder auf andere Weise in ein Haus etwas hereinwirft, um es zu beschädigen; das gewaltsame Almosensbitteln; und wenn man jemanden mit böser Absicht zur Prozessführung oder zur Einreichung einer unbegründeten Klage hetzte.¹⁵

Das Schicksal des Entwurfes¹⁶

Im Februar 1795 wurde der Entwurf fertig, der noch im Frühling dieses Jahres zu der Kanzlei gelangte, aber er gelangte nie vor das Parlament. Der Grund war laut Hajdu außer der ständigen Kriege, dass der nicht auf einheitliche Konzeption gründende, kompromissfähige Entwurf der Absicht der wichtigsten politischen Macht nicht entsprach. Unter den Adeln und im Hof bildete sich ein Irrglaube heraus, dass der Entwurf die Rechte des Herrschers und die Freiheitsrechte der Adel in bedeutendem Maß einschränkt. Ferenc, der Erste gab im April 1804 der Kanzlei die Anweisung, den Entwurf zu begutachten, welche Aufgabe János Németh bekam. Das Schicksal des Entwurfes wurde endgültig durch

10 Der Gesetzentwurf von 1795 Artikel XXXVI

11 Hajdu, 1971, S. 351-352.

12 Der Gesetzentwurf von 1795 Artikel XLIX.3.§

13 Der Gesetzentwurf von 1795 Artikel L.1.§

14 Hajdu, 1971, S. 352.

15 Der Gesetzentwurf von 1795 Artikel LIV. 7.§

16 Barna, 2010, S. 37-39.

die Meinung von Németh besiegelt, wer bestärkte, dass sich der Kodex auf fremden und gefährlichen Prinzipien gründete, mit der bisherigen Praxis gegensätzlich war, deshalb war er ungeeignet zum Gesetz zu werden. Im Namen der Kanzlei schlug Németh dem Parlament vor, eine neue Kommission zu bestimmen.

Gegen sein Annehmen nimmt der Entwurf eine wichtige Stelle in der Geschichtsentwicklung des ungarischen Strafrechts ein. Laut der Meinung von Lajos Hajdu: „Der erste ungarische Strafkodexentwurf war das erste Ergebnis von großer Bedeutung eines neuen Entwicklungsprozesses, die erste auffallende Abfassung eines Bruches mit einer alten mehrhundertjährigen Periode. Es war nicht ganz neu, was der Entwurf wollte, aber er definierte klar die Ziele und die Prinzipien, mit denen die Ziele erreicht werden können. Er vertraute darauf, dass mit der Weglassung der Verzerrungen und mit der Anpassung der Strafrechtsnormen nach den veränderten Anforderungen neue Perspektiven der Entwicklung eröffnet werden.“¹⁷

Literaturverzeichnis

- Balogh, Elemér: A magyar büntetőjogi dogmatika kezdetei, in: Jogtörténeti Szemle 2008/4.
- Barna, Attila: Törekvések a politikai bűncselekmények rendezésére Magyarországon a 18. század végén, és az 1795. évi büntetőtörvénykönyvben, in: Jog-Állam-Politika, Jog- és politikatudományi folyóirat 2010/2.
- Hajdu, Lajos, Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1971
- Mezey, Barna (szerk.): Magyar jogtörténet, Osiris Kiadó, Budapest, 1999
- Der Gesetzentwurf von 1795

17 Mezey, Barna (Red.): Magyar jogtörténet, Osiris kiadó, Budapest, 1999, S. 274.

Die Vorschriften des Gesetzes vom Jahre 1908 bezüglich der Jugendlichen

Virág Palguta

Sehr geehrte Damen und Herren! Mein Vortrag berichtet über die Vorschriften des Gesetzes vom Jahre 1908, die erste Novelle zum ersten ungarischen Strafgesetzbuch, bezüglich der Jugendlichen.

Der Anfang des XX. Jahrhunderts war die Blütezeit des Strafrechts für viele Rechtswissenschaftler, weil wir die Neuregelungsideen in der Zeitalter und ihre fortlaufende Kodifizierung bisher beispielhaft betrachten können. Die ungarische strafrechtliche und kriminologische Wissenschaften bewarben mit den europäischen Standard, dementsprechend nach beinahe 9 jährige Vorbereitung wurde ein sinnreiche und realisierbare Gesetz angefertigt: das Gesetz vom Jahre 1908. Die Gesetzgeber erkannten, dass die bis dahin existierende Regelung an sich für die Verringerung der Kriminalität nicht genügend war, dazu haben sie sich nach dem Gedanke geworben, dass die markierende Ziele neben die Regelung auch Instrumente brauchen, welche nicht rechtliche sind.

Wenn wir nach der Antwort auf die Frage warum die Novelle geboren war suchen müssen wir zuerst das Alter des Kodex-Csemegis untersuchen. Die klassische strafrechtliche Denkart beschrieb dieses Zeitalter, und das erste ungarische Strafgesetzbuch war auch in dieser Denkart geboren, aber man kann kein vollkommenes Gesetz geben, weil die Zeit und die Praxis immer die Fehler zeigen. Die passierte auch mit dem Kodex. Die Schulen des deterministischen strafrechtlichen Denkens wechselten allmählich die klassische Denkart ab. Diese Theorien vertraten einen ganz anderen Standpunkt: anstatt der repressive Sanktionssystem wollten die Rechtswissenschaftler die Strafen auf neuen Grundlagen stellen. An der Wende des XIX. und XX. Jahrhunderts haben die Vertreter der vermittelnden Strafrechtsschule eine neue straftheoretische Lösung, die Verbesserungserziehung verbreitet. Anhand von all diese Festsetzung können wir vorsagen, dass die Novelle nicht nur für die Berichtigung der Fehler des Kodex geboren ist, sondern die wollte eine absolute neue Ansicht in das Rechtssystem einbauen.

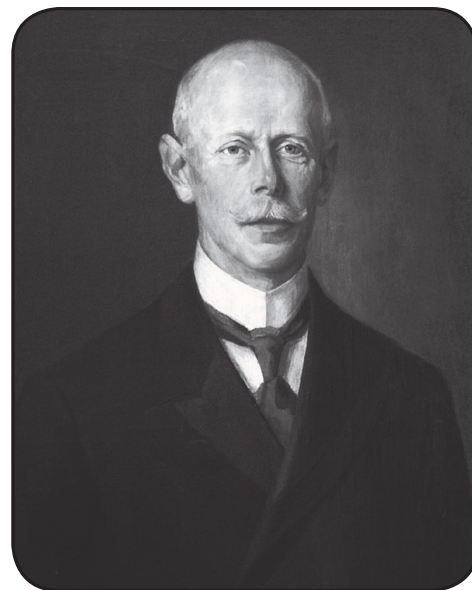
Die Reformbestrebung hat besondere Aufmerksamkeit auf die Jugend gerichtet, weil diese Gruppe am besten beeinflusst werden konnte, die waren die erziehungsfähigsten, und man konnte diese Gruppe noch vor dem Verfall retten. Die Methodik sah so aus, dass man der Grund ihren Verbrechen aufdeckte, und bessernd-erzieherische Lösung finden musste.¹

Der ungarische Rechtswissenschaftler, Ferenc Finkey schrieb in seinem Lehrbuch, dass der Kodex-Csemegi eine der hervorragendsten Ergebnisse der ungarischen Gesetzgebung war, aber die Praxis zeigte sein Fehler nach 25 Jahren, die korrigiert werden müssten.² Das dringlichste Problem war das Sanktionssystem bezüglich der Jugendlichen, welche voll ungeeignet war von der Standpunkt der

1 Balogh, Jenő / Bernolák, Nándor: A büntetőtörvények és a büntetőnovella (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1908) S. XXI–XXVIII.

2 Finkey, Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve (Politzer Zsigmond és fia kiadása, Budapest, 1905) S. 95–96.

Praxis und den neuen Strafrechtsschulen. Einige Jahre nach dem Inkrafttreten war es klar, dass die Vorschriften, welche sich auf die Zurechnungsfähigkeit der Jugendlichen und auf die Bestimmung der Strafe bezogen, zu der Erfüllung des besserungs-erzieherischen Vorhabens ungeeignet waren.³ Der Kodex enthielt keine Vorschriften für Jugendlichen unter 12 Jahre. Das Verbrechen der Kinder zwischen 12 und 16 wurde nach ihrer Zurechnungsfähigkeit sanktioniert. Wenn der Richter so beurteilte, dass das Kind keine Einsicht hat, hat er es in eine Besserungsanstalt hingewiesen, anderenfalls konnte der Richter Gefängnisstrafe verhängen. In den Gefängnissen gab es in den meisten Fällen nicht genügend Platz, deshalb verhängte der Richter oft kurzzeitige Freiheitsstrafen. In der Praxis dauerte es 1 oder 2 Tage, in den meisten Fällen war es 8 bis 10 Tage lang.⁴ Hinzu statuierte das Gesetz grundsätzlich niedrige Strafen, welche zwar nicht geeignet waren ein präventives Ziel zu verwirklichen, aber wenn wir die Gründe der Richter betrachten, können wir merken, dass sie mit den Milderungsklauseln (z.B. Verwahrlosung, Misere) wirklich kurzen Strafen verhängt haben. Die Täter über 16 Jahre wurden wie Erwachsene Straftäter behandelt.⁵ In erster Linie wurde die Novelle um die Korrigieren dieser Fehler konstruiert.

Die Reformkonzeptionen wurden in dem 1. und 2. Kapitel der Novelle geregelt. Das 3. Kapitel regelte die Nebenstrafen und die Konfiskation, das 4. Kapitel korrigiert einzelne sträfliche Tätigkeiten von dem Kodex-Csemegi. Jetzt möchte ich die 1. und 2. Kapitel der Novelle darstellen.

Das 1. Kapitel regelte die bedingte Verurteilung. Dahinter hinlief die Idee, dass man nicht jede Straftat mit materialistischer Sanktion strafen müsse, weil der Staat auch ohne die sein Ziel erreichen könnte. Diese Strafe ist eine moralische Strafe für die Gelegenheitsverbrecher. Die Strafe soll den Täter von einem neuen Verbrechen abschrecken. Die Vorschrift lautete so: „Das Gericht setzt die Ausführung der Gefängnisstrafe (welche weniger als 1 Monat dauert) und der Geldstrafe aus wegen besonders ermäßigender Gründe, und wenn das Gericht von dieser Sanktion erwartet, dass das Benehmen des Täters verbessert wird, wenn seine Persönlichkeit, seine Lebensverhältnisse und alle weiteren Umstände des Falles in Betracht gezogen werden.“ In der Praxis wurde die Verwendbarkeit der Bestimmung strikt geregelt. Die bedingte Verurteilung war in jedem Fall ausgeschlossen, wo der Täter für diese Sanktion „ungeeignet“ war, z.B. wo er schon vorher mit einem rechtskräftigen Urteil verurteilt wurde.⁶

Das 2. Kapitel reformierte die Regelung für das Jugendstrafrecht. Kinder unter 12 Jahre durften nicht im Gefängnis geraten, der Richter hatte aber die Möglichkeit angemessene Verfügungen zu treffen, so dass das Kind „gerettet“ werden konnte. Der Kodex-Csemegi vermutete, dass die Kinder unter 12 Jahre keine

3 Balogh, Jenő: *Fiatalkorúak és büntetőjog* (Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1909) S. 5.

4 Balogh, 1909, S. 138–141.

5 Lőrincz, József: *Fiatalkorúak rács mögött* (Handschrift, 2012) S. 3.

6 Mezey, Barna (Red.): *Magyar Jogtörténet* (Osiris kiadó, Budapest, 2007) S. 354.

Einsicht haben, daher gab es auch keine Möglichkeit Verfügung zu benutzen. Die Gesetzbestimmung mochte diese Mangel nachtragen.⁷

Die Gerichte bekamen die Möglichkeit, bei Jugendlichen zwischen 12 und 18 Jahre einzuordnen und zu individualisieren. In 1907. präsentierte Justizminister Antal Günther eine Gesetzesvorlage für das Abgeordnetenhaus. In dieser Vorlage erläuterte er so die Vorschrift: „die Aufgabe des Richters konnte mit dem Ende des Verfahrens nicht enden, sondern musste er im Interesse der Errettung der Jugendlichen alles vornehmen, was notwendig erscheint der Personalität und der Lebensverhältnisse der Jugendlichen entsprechend.“⁸ (16. §)

Die nächste Verfügungen konnten statt der Strafe angewendet werden: elterliche oder Schulstrafe (als erste und mildeste Strafe), richterlicher Tadel, Freilassung mit ständiger Überwachung, Besserungserziehung mit unbestimmtes Zeit (welcher von der Arbeit und Haltung der Jugendlichen abhängt, und höchstens bis zum 21. Lebensjahr dauert). Man konnte den Jugendlichen für Gefängnisstrafe verurteilen, wenn die milderer Mittel nicht geeignet waren. (17-18. §)

Der Tadel war eine moralische Strafe, aber es war keine neue strafrechtliche Art. Das Gericht nutzte es für die kleineren Vergehen oder den ersten Fehltritt. Wenn die Gesetzgeber die Gesetzesvorlage diskutierten, kam auch die Frage, ob der Tadel auch bei Erwachsene verwenden konnte.⁹ Der Richter hat diese Strafe nicht so oft benutzt, weil bei den meisten Jugendlichen strengere Überwachung, oder sogar eine Besserungserziehung notwendig war. (19-20. §)

Die Grundidee des Freilassen auf Probe war, dass der Jugendliche nicht dermaßen schuldig war, dass man gegen ihn repressive Strafe verhängen musste, aber wenn man das Kind allein lässt, besteht die Gefahr der Verlotterung. So konnte der Richter das Kind frei lassen, aber mit dem Vorbehalt, dass es unter die Probenzeit sich ehrlich verhalten, oder in die Schule gehen (wenn es schulpflichtig war) oder arbeiten musste (wenn es arbeitspflichtig war). Wenn das Kind die Probenzeit nicht ohne weitere strafrechtliche Aktivitäten abgeleistet hat, musste es in eine Besserungsanstalt oder Gefängnis. (21-23. §)

Die Besserungserziehung war keine repressive Strafe. Das war ein Mittel, mit dem man der Jugendlichen an die Arbeit gewöhnen und erziehen konnte.¹⁰ Die Rechtswissenschaftler hielten diese Bestimmung für den wichtigsten. Diese Lösung trat an der Stelle der kurzzeitige Freiheitsstrafe. Die Erziehung der Jugendlichen war die nächste Stufe in der folgenden Reihe: Beobachtung, Bestimmung der individuellen Behandlung, Berufliche Bildung, und damit Abschluss der Erziehung, bedingte Freilassung und zuletzt endgültige Freilassen. (24-25. §)

7 Képviseelőházi irományok, Band: XIV. (Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1907) In.: http://www3.arcanum.hu/onapmuta/a110616.htm?v=onapmuta&a=pdfdata&id=KI-1906_14&pg=421&l=hun, letztes Herunterladen: 05.11.2012., S. 453 – 454.

8 Képviseelőházi irományok, 1907, S. 455.

9 Képviseelőházi irományok, 1907, S. 458.

10 Képviseelőházi irományok, 1907, S. 461–463.

Die Gefängnis- und die Staatsgefängnisstrafen sind im Gesetzbuch geblieben, weil die Rechtswissenschaftler erkannten, dass es schwere Fälle gab, wo der Richter Freiheitsstrafe verhängen musste. Aber das Ziel war nicht die Rache oder die Abschreckung, sondern die Erziehung und Besserung der Jugendlichen, nur mit strengeren Voraussetzungen als bei den anderen Sanktionen. Die minimale Dauer der Gefängnisstrafe bestimmte man in 15 Tagen. Wenn eine Gefängnisstrafe weniger als eine Monat dauerte, musste die Strafe in einer Einzelzelle vollstreckt werden. (26-27. §)¹¹

Die meisten Rechtswissenschaftler waren mit der Novelle nicht einverstanden, besonders damit, dass der Richter die Staatsgefängnisstrafe bei den Jugendlichen verwenden konnte. Einerseits war die Dauer der Strafe zu kurz zu erziehen, andererseits war die Strafe nicht spezialisiert für die Jugendlichen. Das bedeutete, dass die Jugendliche nicht arbeitspflichtig waren, und diese Strafe war auch ganz mild war: man konnte eigene Kleidungsstücke tragen, man konnte alles – was man mochte – essen, und man konnte sich jeden Tag mit Besucher treffen. Die Praxis bewies die Kritik: die Richter verwandten diese Strafe kaum bis zum ersten Weltkrieg.¹²

Die nachträgliche Besserungserziehung wurde vom englischen Modell übernommen. (28. §) Nach der Gefängnisstrafe brauchten noch manche Jugendlichen einen mehrere Jahre dauernde Besserungserziehung mit unbestimmter Dauer, also es gab eine Lösung nach dem Gefängnis das Kind in einer Besserungsanstalt zu unterbringen. Es war in dem ungarischen Strafrecht eine besondere Institution, welche das Gericht in dem Urteil neben der Gefängnisstrafe, oder nach dem Ende der Gefängnisstrafe mit Vorschlag der Behörde in einem Beschluss verhängte.¹³

Das Ziel der bedingten Entlassung mit Überwachung war, dass der Jugendliche sich an das freie Leben gewöhnen könnte, aber unter einer strengen und ständigen Überwachung. (29-30. §)¹⁴

Das Problem der Kriminalität den Jugendlichen existiert heutzutage auch, deshalb finde ich die Novelle als gutes Beispiel dafür, wie man ein rechtliches und gesellschaftliches Problem gut lösen kann. Die Rechtswissenschaftler gaben nicht nur ein Gesetz, sondern sie lösten eine viel mehr komplizierte Aufgabe. Zuerst untersuchten sie die Fehler in dem Kodex-Csemegi, dann analysierten sie die möglichen Lösungen. Das dringendste Problem war das Sanktionssystem den Jugendlichen. Nach langwierige Debatten entschieden sich die Wissenschaftler für die Gesetzgebung der Novelle. Die Novelle war eine wirksame Antwort, welche das Strafrecht nicht als Repressalie, sondern ein Mittel der Prävention fand, das auch für die Lösung gesellschaftliche Probleme geeignet war. Bei jede Gesetzgebung müsste man diese Technik betrachten, denn die Novelle sah die Kriminalität der Jugendlichen nicht nur als rechtliches, sondern auch als gesellschaftliches Problem, und deshalb versuchte sie auch die hinter liegende Gründe zu verstehen und lösen.

11 Balogh, 1909, S. 259–260.

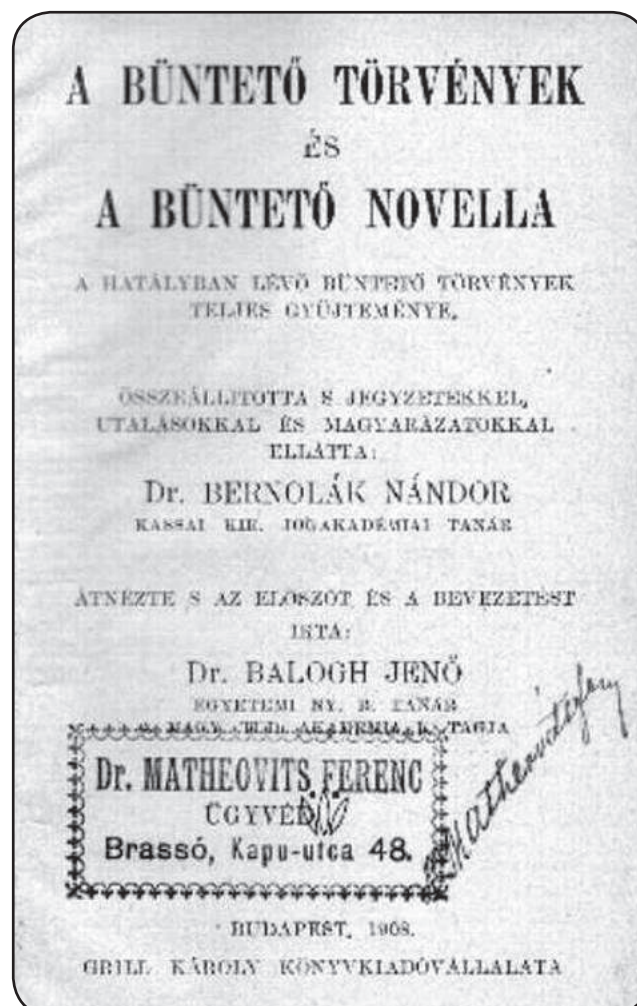
12 Lörincz, 2012, S. 32–33.

13 Lörincz, 2012, S. 32.

14 Balogh, 1909, S. 252–263.

Literaturverzeichnis

- Angyal, Pál: Fiatalok és büntetőnovella (Wessely és Horváth Könyvnyomdája, Budapest, 1911)
- Balogh, Jenő: Fiatalok és büntetőjog (Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1909)
- Balogh, Jenő / Bernolák, Nándor: A büntetőtörvények és a büntetőnovella (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1908)
- Finkey, Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve (Poltzer Zsigmond és fia kiadása, Budapest, 1905)
- Képviselőházi irományok, Band: XIV (Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1907) In.: http://www3.arcanum.hu/onapmuta/a110616.htm?v=onapmuta&a=pdfdata&id=KI-1906_14&pg=421&l=hun, letztes Herunterladen: 05.11.2012
- Lőrincz, József: Fiatalok és büntetőjog (Handschrift, 2012)
- Mezey, Barna (Red.): Magyar Jogtörténet (Osiris kiadó, Budapest, 2007)

Összefoglaló a szegedi konferenciáról

Írta: Losonczi Eszter

Jdén július 10-13. között Szegeden került megrendezésre a 14. Deutsch-Ungarisches Strafrechtsgeschichtliches Seminar. A jénai Friedrich Schiller Egyetemről Prof. Dr. Dr. Dr. h.c. Günter Jerouschek M. A., a mi egyetemünk részéről pedig Prof. Dr. Mezey Barna, tanszékünk vezetője tisztelte meg jelenlétével a rendezvényt.

A konferencián tizenöt német és hat magyar hallgató képviselte intézményeiket. A hallgatókon kívül tanszékünk megbízott oktatói közül Dr. Beke-Martos Judit „Freundschaft, Partnerschaft, Beziehung oder Ehe: Das Verhältnis zwischen Tradition und Gewohnheit” és Dr. Frey Dóra „Gewohnheitsrecht und Mentalität: Erbrecht und Familienstrukturen bei den Ungarndeutschen in Süd-Transdanubien” címmel tartottak előadást, akik aktív szerepet töltöttek be a korábbi konferenciák megszervezésében.

A tudományos program után megtekintettük a város főbb nevezetességeit is. Az utolsó délutánon ellátogattunk a Dómba, ami a szegedi városkép egyik legjellegzetesebb és legmonumentálisabb eleme. Az 1913 és 1930 között épült neorómai stílusú épület hazánk negyedik legnagyobb temploma. A legjelentősebb alkotásai közé tartozik Fadrusz János Krisztus a keresztfán című szobra, illetve a szentély mennyezeti mozaikja, ahol Máriát szegedi papucsban és alföldi szürbe öltöztetve ábrázolták. Az építészeti érdekességeken kívül felmentünk a fogadalmi templom harangtoronyába, ahonnan csodálatos panoráma tárult a szemünk elé. Ezt követően elsétáltunk a szeged-alsóvárosi ferences kolostorba, ahol megismerkedtünk a rend történetével és bepillantást nyertünk a szerzetesek mai tevékenységébe.

A szakmai előadások szünetében és esténként a közös vacsorákon a lehetőségünk nyílt kötetlen beszélgetésre, az egyetemi élettel kapcsolatos tapasztalatok kicserélésére.

A tiszta-parti egyetemi város méltó keretet adott ennek a tartalmas és színvonalas rendezvénynek, amelyről mindenki hasznos tapasztalatokkal és szép élményekkel gazdagodva térhetett haza. A jövő év nyarán a németországi Rothenburg o. d. Tauber ad majd otthont a szemináriumnak. A második félévben szeretettel várunk minden jelentkezőt, aki szakmai érdeklődése és német nyelvtudása révén képviselni tudná egyetemünket.

Miért gyere MÁJT TDK-ra?

- mert magyar jogtörténeti diákkörünk az értékes tudományos munka és a jó hangulatú együttlét sajátos ötvözete
- a tanulságos előadásokból és programokból olyan plusz információkkal gazdagodhatsz, amelyek további tanulmányaid és munkád során segítségére lehetnek
- lehetőséged nyílik az egyetemi oktatók személyes megismerésére és a velük való kötetlen beszélgetésre
- az egyetemi kavargásban nyersz egy biztos pontot, egy „békés szigetet”, ahol egy szűkebb baráti csoportban dolgozhatsz, gondolkozhatsz, valamint nyerhetsz értékes tanácsokat a felsőbb évesektől az egyetemi életben való eligazodáshoz
- bátorítunk az együtt gondolkodásra, a vitára, a tudományterülettel való mélyebb foglalkozásra, publikálásra akár szóban a TDK ülésein, akár írásban a Joghistóriában

**tudomány • barátság • programok • vitakör • MÁJT TDK
minden héten szerdán 18 órakor**

Figyeld programjainkat a **www.majt.hu**-n, a tanszék hirdetőtábláin vagy a **Facebook** oldalunkon!

IMPRESSZUM

Kiadó: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és Jegtörténeti Tanszék

Felelős szerkesztő: dr. Gosztanyi Gergely

ISSN: 2062-9699

Szerkesztette: Losonczy Eszter

Munkatársak: Barkóczy Dávid, Boros Árpád, Gagó-Kilbinger András, Hajdú Lili, Losonczy Eszter, Nagy Virág Eszter, Palguta Virág, Papp Dorottya, Romsics Richárd, Szabó Zsanett, Varga Yvett, Vastag Alexandra, Vígh Márta, Zanathy Anna

Tördelés és korrektúra: Losonczy Eszter